

Analiza białych plam w dostępie do opieki nad dziećmi do lat 3 w województwie śląskim

Opracowanie:

Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
Wydział Europejskiego Funduszu Społecznego
Referat Zarządzania i Analiz

Barbara Porębska Góra
Paweł Waleczek

Opiniowanie:

Dr Piotr Gibas

Niniejsze opracowanie ma charakter diagnostyczny i badawczy, i nie stanowi stanowiska organów samorządu województwa, które wyrażane są w odpowiednich uchwałach Sejmiku i Zarządu Województwa Śląskiego

Katowice, październik 2015 r.

Spis treści

Wstęp i uwagi metodyczne	4
1. Uwarunkowania przeprowadzonej analizy	6
1.1. Charakterystyka ilościowa i strukturalna podmiotów i miejsc świadczenia opieki nad dziećmi do lat 3.....	6
1.2. Lokalizacja, rozkład przestrzenny instytucjonalnych form opieki nad dziećmi do lat 3 w latach 2013-2014 w przestrzeni województwa śląskiego.....	11
1.3. Wpływ finansowania zewnętrznego na przyrost podmiotów i miejsc świadczenia opieki nad dziećmi do lat 3	14
1.4. Prognoza liczebności dzieci w wieku 0-3 na lata 2014-2024 w układzie gmin województwa śląskiego	19
2. Charakterystyka wybranych składowych wskaźnika zapotrzebowania na usługi opieki nad dziećmi do lat 3	23
2.1. Dostępność miejsc.....	23
2.3. Klasyfikacja gmin województwa śląskiego wg. metodologii Webb'a.....	35
2.4. Analiza poziomu dofinansowania gminy z budżetu państwa na podstawie wskaźnika G	37
3. Postać syntetyczna wskaźnika zapotrzebowania na usługi opieki nad dziećmi do lat 3 oraz wyniki przeprowadzonej analizy.....	41
4. Podsumowanie i wnioski	49
Spis tabel	54
Spis map	54
Spis wykresów	55

Wstęp i uwagi metodyczne

W strategii Europa 2020 podkreślono istotność działań w zakresie zapewnienia dostępu do opieki nad dziećmi i innymi osobami pozostającymi na utrzymaniu osób dorosłych. W tej sytuacji jednym z najważniejszych działań instytucji zaangażowanych w realizację polityki spójności ma być umożliwienie wejścia bądź powrotu na rynek pracy osobom pozostającym poza nim z powodu sprawowania opieki nad dzieckiem do lat 3.

W *Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego 2020+ (SRW Śląskie 2020+)* wskazano, iż niezadowalający poziom rozwoju systemu opieki nad dziećmi stanowi jeden z istotniejszych czynników niekorzystnie wpływających na poziom aktywności zawodowej mieszkańców regionu. W szczególności w Obszarze Priorytetowym B „Wyzwania rozwojowe” określono go jako słabość województwa mówiąc wprost o niedostosowaniu przestrzennym sieci placówek opieki i edukacji, w tym żłobkowej/przedszkolnej do istniejących potrzeb.

W 2013 r. w przeliczeniu na tysiąc dzieci, w województwie śląskim dostępnych było 45 miejsc w żłobkach i klubach dziecięcych, co usytuowało region na dziewiątym miejscu w kraju. W następnym roku sytuacja uległa zmianie – liczba dostępnych miejsc zwiększyła się we wszystkich województwach, w tym w województwie śląskim o 55 miejsc. Wzrost w części województw był bardziej dynamiczny niż w innych, przez co województwo śląskie znalazło się na 11 miejscu.

Analiza przyczyn bierności zawodowej w latach 2012 i 2013 (prezentowana przez GUS¹) pokazała, że dla 14% osób (246 tys. spośród 1740 tys. osób biernych zawodowo w województwie śląskim), wykonywanie obowiązków rodzinnych związanych z prowadzeniem domu było powodem pozostawania poza rynkiem pracy, co stanowiło według poziomu procentowego trzeci wynik w Polsce (po województwie opolskim i pomorskim), natomiast pierwszy według liczebności tej grupy. Powyższe jest sygnałem do intensyfikowania wdrażania narzędzi wspomagających aktywność zawodową osób wyłączonych z rynku pracy, bądź zagrożonych wyłączeniem z powodu opieki nad dziećmi do lat 3.

W związku z koniecznością zdefiniowania obszarów kwalifikujących się do wsparcia, to jest takich, gdzie liczba dostępnych miejsc opieki jest niższa niż zidentyfikowane zapotrzebowanie na te miejsca, przedmiotem poniższej analizy jest opracowanie stosownego algorytmu, który pozwoli ukierunkować wsparcie na obszary znajdujące się w najtrudniejszej sytuacji (również pod względem zapóźnień społeczno-gospodarczych).

Punktem wyjścia do przeprowadzenia analizy jest przedstawienie sytuacji w obszarze świadczenia usług opiekuńczych nad dziećmi do lat 3 w województwie śląskim przede wszystkim w przedziale czasowym 2013-2014, poprzez określenie ilości i struktury podmiotów świadczących opiekę nad tymi dziećmi, a także dostępnych miejsc w tych podmiotach, lokalizacji oraz rozkładu przestrzennego instytucjonalnych form opieki nad dziećmi do lat 3 w przestrzeni województwa śląskiego. Dopełnieniem opisu stanu zastanego jest opis finansowania zewnętrznego służącego tworzeniu nowych miejsc opieki.

¹ http://stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.display?p_id=110760&p_token=0.4893501272466384

Dla ustalenia celowości oraz zakresu interwencji niezbędne jest przygotowanie prognozy liczebności dzieci w wieku 0-3 w układzie gmin województwa śląskiego, dla której ustalono 10 letni horyzont czasowy (lata 2014-2024). Powyższy czasokres obejmuje perspektywę finansową UE w latach 2014-2020 z zachowaniem okresu kwalifikowalności wydatków do 2023 roku.

Jako, że niemal wszystkie dane dostępne są już od poziomu gminy, w niniejszym opracowaniu, uznano je za podstawowe jednostki analityczne. Dzięki temu możliwa jest szczegółowa analiza, która pozwala na agregację wyników do innych jednostek podziału terytorialnego (w razie potrzeby).

Zebrane dane ilościowe są zobrazowane na wykresach oraz mapach. Mapy przygotowane są za pomocą Wolnego i Otwartego Systemu Informacji Geograficznej QGIS. Klasy przedziałowe w mapach wydzielone są poprzez podział całej populacji na równe klasy prawostronnie domknięte.

Opierając się na zebranych danych wypracowano algorytm, który pozwala zbudować całościowy obraz sytuacji w poszczególnych gminach województwa śląskiego. Uwzględnia on potencjał tych jednostek szczególnie w zakresie możliwości zapewnienia miejsc opieki i dostępności przestrzennej dla potencjalnych odbiorców opisywanych usług oraz ocenia ich sytuację demograficzną i ekonomiczną.

Wypracowany wskaźnik syntetyczny pokazuje gradację występowania wspomnianych czynników w poszczególnych subregionach, co ułatwi sformułowanie rekomendacji w zakresie warunkowania wsparcia na poziomie regionalnym.

1. Uwarunkowania przeprowadzonej analizy

1.1. Charakterystyka ilościowa i strukturalna podmiotów i miejsc świadczenia opieki nad dziećmi do lat 3

W rozumieniu Ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. 2011 Nr 45 poz. 235) opieka nad dziećmi w wieku do lat 3 może być organizowana w formie żłobka lub klubu dziecięcego, a także sprawowana przez dziennego opiekuna oraz nianię. Trzy pierwsze stanowią instytucjonalne formy i są przedmiotem niniejszego opracowania. Pojęcie oddziału żłobkowego przy przedszkolu nie funkcjonuje wprost w przywołanej ustawie, jednak nie ma przeszkód ich tworzenia czyniąc zadość wymogom ustawowym w zakresie warunków lokalowych i organizacyjnych dla żłobków.

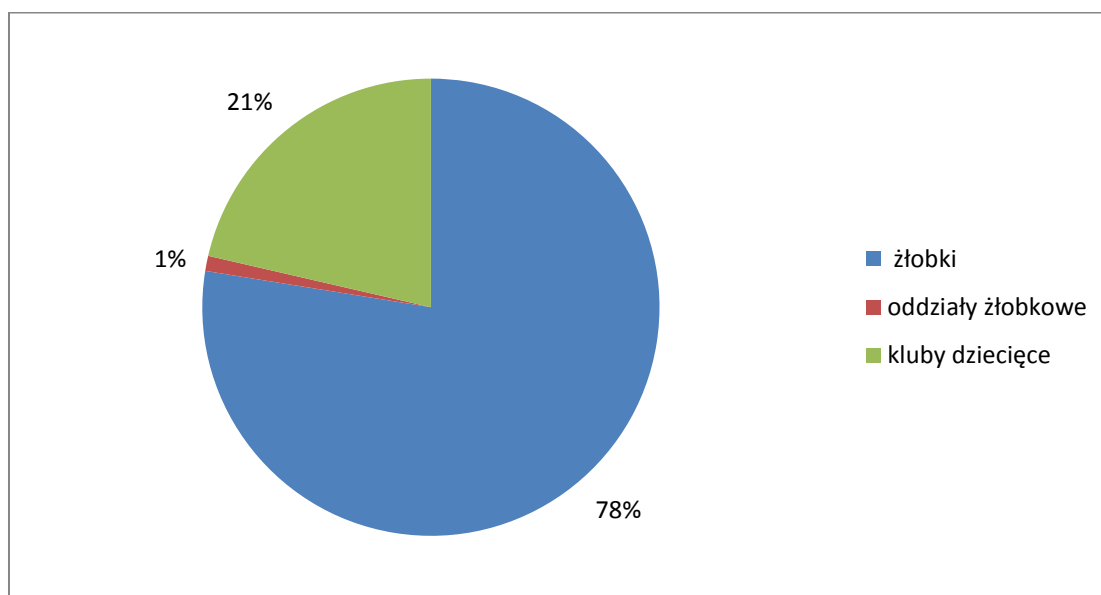
Żłobki i kluby dziecięce stanowią zbliżone formy organizacji opieki nad dziećmi do lat 3, jednak Ustawa wprowadza rozróżnienie pomiędzy nimi w zakresie, który przedstawia tabela nr 1.

	Żłobek	Klub dziecięcy
Wiek dziecka	Opieka sprawowana jest nad dziećmi od ukończenia przez nie 20. tygodnia życia.	Opieka sprawowana jest nad dziećmi od ukończenia przez nie 1. roku życia.
Wymiar opieki	Zapewnia się opiekę nad dzieckiem w wymiarze do 10 godzin dziennie.	Zapewnia się opiekę nad dzieckiem w wymiarze do 5 godzin dziennie.
Możliwość wydłużenia wymiaru opieki	W szczególnie uzasadnionych przypadkach wymiar opieki może być, na wniosek rodzica dziecka, wydłużony za dodatkową opłatą.	Wymiar opieki nie może być wydłużony.
Obowiązek zatrudnienia pielęgniarki lub położnej	W żłobku, do którego uczęszcza więcej niż dwadzieścioro dzieci, trzeba zatrudnić co najmniej jedną pielęgniarkę lub położną.	Brak wymogu zatrudnienia pielęgniarki lub położnej.
Osoba kierująca placówką	Pracą żłobka kieruje dyrektor (wykształcenie wyższe oraz co najmniej 3-letnie doświadczenie w pracy z dziećmi lub co najmniej wykształcenie średnie oraz 5 lat doświadczenia w pracy z dziećmi).	Osobą kierującą pracą klubu może być osoba posiadająca kwalifikacje opiekuna.
Uczestnictwo rodziców w zajęciach	Rodzice nie mogą uczestniczyć w zajęciach.	Rodzice mogą uczestniczyć w zajęciach.
Zapewnienie wyżywienia	Dzieciom przebywającym w żłobku należy zapewnić wyżywienie.	Nie ma obowiązku zapewnienia wyżywienia dzieciom przebywającym w klubie.
Lokal	Lokal musi posiadać co najmniej dwa pomieszczenia, w tym jedno przeznaczone do odpoczynku dla dzieci.	Lokal musi posiadać co najmniej jedno pomieszczenie. Należy zapewnić także miejsce do odpoczynku dla dzieci.

Tabela 1 Różnice pomiędzy żłobkiem i klubem dziecięcym. Opracowanie własne na podstawie Ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz.U. 2011 Nr 45 poz. 235).

W 2013 roku w województwie śląskim było zarejestrowanych 136 placówek opieki nad dziećmi do lat trzech. W tej liczbie odnotowano 111 żłobków, 4 oddziały żłobkowe, 21 klubów dziecięcych. W 2014

roku znaczny przyrost placówek opieki (do 187) nastąpił zarówno dzięki utworzeniu żłobków jak i klubów dziecięcych (w tej liczbie odnotowano 145 żłobków, 2 oddziały żłobkowe, 40 klubów dziecięcych).

Wykres 1 Struktura żłobków, klubów dziecięcych oraz oddziałów żłobkowych w województwie śląskim w 2014 roku.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

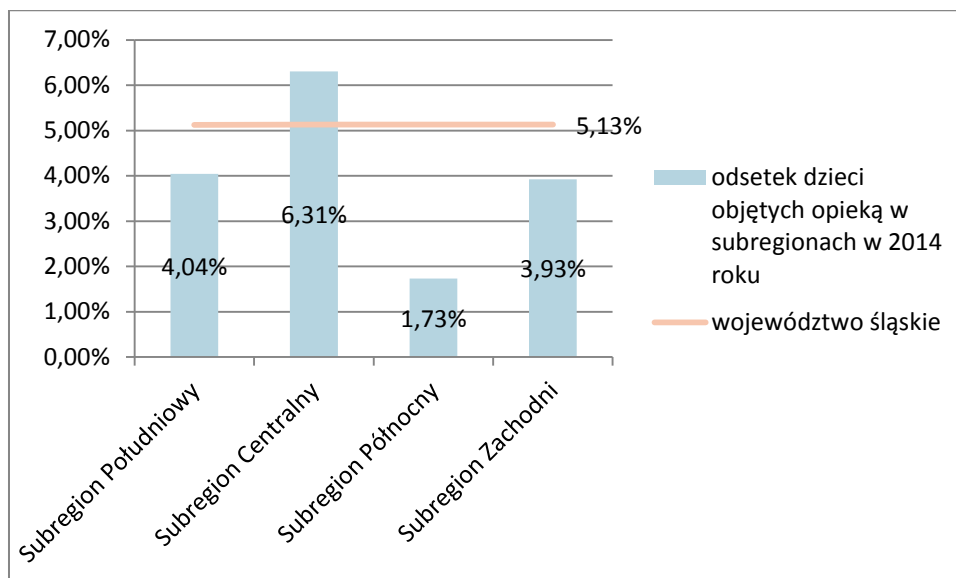
Ustawowa instytucja dziennego opiekuna ma na celu przede wszystkim umożliwienie zorganizowania fachowej opieki nad małymi dziećmi na zasadzie pomocy sąsiedzkiej np. w gminach wiejskich (gdzie zamieszkuje niewielka liczba dzieci) lub w dzielnicach dużych miast, pozbawionych rozbudowanej infrastruktury. Każdy z opiekunów może sprawować opiekę nad maksymalnie 5 dziećmi (lub 3 jeżeli w danej grupie pod jego opieką jest dziecko w wieku poniżej roku, niepełnosprawne lub wymagające szczególnej opieki).

Gmina	Liczba opiekunów
Żywiec	5
Gliwice	20
Rybnik	5
Mysłowice	2

Tabela 2 Liczba dziennych opiekunów w poszczególnych gminach. Źródło: opracowanie własne na podstawie rejestru MPiPS: <https://empatia.mpips.gov.pl/>.

Jak dotychczas jest to mało rozpowszechniona forma opieki, zgodnie z rejestrem prowadzonym przez MPiPS w województwie śląskim według stanu na 1 lipca 2015r. dzienni opiekunowie funkcjonują tylko w Gliwicach, Mysłowicach, Rybniku oraz Żywcu (por. tab. 2)

W województwie na koniec 2014 r. z instytucjonalnych form opieki korzystało 6,6 tys. małych dzieci. Odsetek dzieci przebywających w żłobkach, klubach dziecięcych i oddziałach żłobkowych wyniósł 5,1%. Dla porównania w roku 2013 odsetek wynosił 4,2%, a w 2012 3,4%. Odsetek dzieci objętych opieką żłobkową na wsi wynosił 1,1%, natomiast w mieście 6,4 %. W ciągu 2014 roku z placówek skorzystało 10,4 tys. dzieci (wzrost w porównaniu z 2013 r. o 16%). Najliczniejszą grupę we wszystkich typach placówek stanowiły dzieci w wieku 2 lat (niemal 49%).

Wykres 2 Odsetek dzieci objętych opieką w subregionach i w całym województwie śląskim w 2014 roku. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Według odsetka województwo śląskie w 2014 roku plasowało się na 11 miejscu, dla porównania w województwie dolnośląskim i opolskim (1 i 2 miejsce) odsetek dzieci objętych opieką wyniósł 10 %.

Analiza sektora własności zbadanych placówek wykazała, że udział placówek sektora niepublicznego systematycznie się zwiększa. W 2014 r. ponad połowa placówek opieki nad dziećmi (63%) należała do tego sektora (w 2013 r. - 51%). Oferowały one 39% wszystkich miejsc, czyli o 10 pkt. proc. więcej niż w roku 2013 i według stanu na dzień 31 grudnia 2014 przebywało w nich prawie 36 % dzieci objętych taką formą opieki. Dla porównania w 2013 r. było to niecałe 25% dzieci. Struktura własności była różna w zależności od rodzaju placówek. W grupie żłobków zaczęły przeważać placówki niepubliczne – 53%, w porównaniu do 41% w roku 2013. W grupie klubów dziecięcych i innych placówek, sytuacja nie zmieniła się w porównaniu z rokiem 2013 tj. 100% zbadanych jednostek należało do sektora niepublicznego.

W subregionie południowym ponad połowa żłobków to podmioty niepubliczne (14 z 22), w subregionie północnym w bardzo niskiej ogólnej liczbie żłobków przeważały żłobki publiczne (3 z 4), zaś subregionie zachodnim połowa z żłobków to żłobki publiczne.

W subregionie centralnym w poszczególnych podregionach sytuacja wyglądała podobnie – żłobki prywatne stanowiły ponad połowę wszystkich żłobków.

W 124 gminach, według danych GUS w 2014 roku nie było instytucjonalnych form opieki, co stanowi 74 % wszystkich gmin województwa śląskiego (por. tab. 3).

Subregion południowy	Subregion północny	Subregion zachodni	Subregion centralny
Bestwina Brenna Buczkowice Chybie Czenichów Dębowiec Gilowice Goleszów	Blachowni aów Kamienica Polska Kłobuck Kłomnice Koniecpol Konopiska Koziegłowy	Czerwionka-Leszczy Gaszowice Godów Gorzyce Jejkowice Kornowac Krzanowice Krzyżanowice	Podregion bytomski: Boów Ciasna Herby Kalety Kochanowic Koszęcin

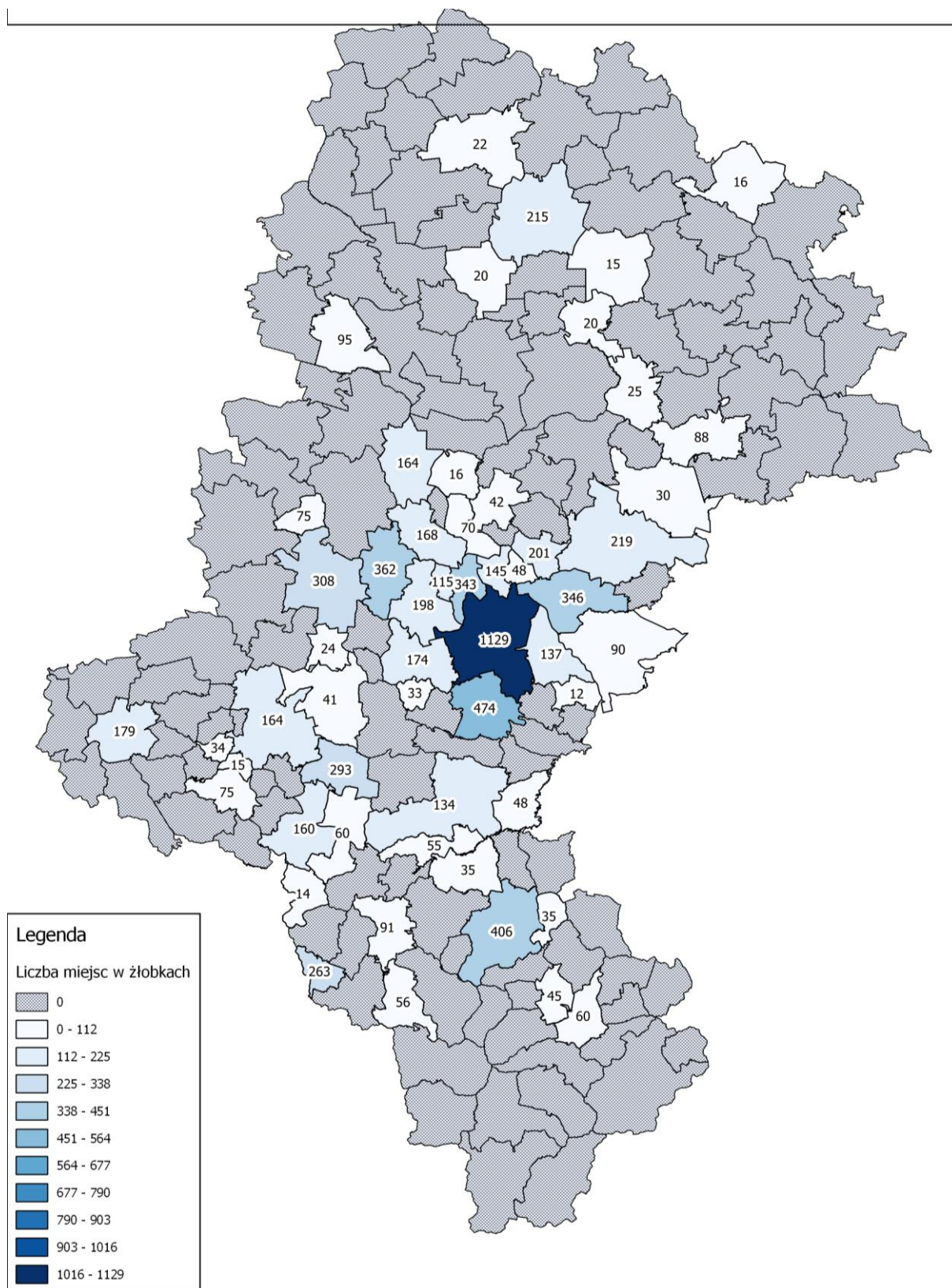
Hażlach	Kruszyna	Kuźnia Raciborska	Krupski Młyn
Istebna	Krzepice	Lubomia	Miasteczko
Jasieica	Lelów	Lyski	Śląskie
Jawore	Lipie	Marklowice	Ożarowice
Jeleśnia	Miedźno	Mszana	Pawonków
Koszarawa	Mstów	Nędza	Radzionków
Lipowa	Mykanów	Pietrowice Wielkie	Świerklaniec
Łękawica	Myszków	Pszów	Toróg
Łodygowice	Niegowa	Radlin	Woźniki
Milówka	Olsztyn	Rudnik	Zbrostawice
Porąbka	Opatów	Świerklany	
Radziechowy-	Panki		Podregion gliwicki:
Wieprz	Poczesna		Gierałtowice
Rajcza	Popów		Pilchoice
Strumień	Praj*		Rudznice
Szczyrk	Przyrów		Sośnicowice
Ślemień	Przystajń		Toszek
Świnna	Rędziny		Wielowieś
Ujsoły	Starcza		
Węgierska Górka	Wręczyca Wielka		Podregion
Wilamowice	Żarki		sosnowiecki:
Wilkowice			Irządze
Wiśla			Kroczyce
Zebrzydowice			Łazy
			Mierzęcice
			Ogrodzieniec
			Pilica
			Poręba
			Psary
			Siewierz
			Sławków
			Szczekociny
			Włodowice
			Wojkowice
			Żarnowiec
			Podregion tyski:
			Bieruń
			Bojszowy
			Chełm Śląski
			Imielin
			Kobiór
			Lędziny
			Ornontowice
			Orzesze
			Suszec
			Wry

* zgodnie z rejestrem prowadzonym przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej według stanu na luty 2015 r. w gminie Poraj powstał klub dziecięcy z 20 miejscami.

Tabela 3 Wykaz gmin w których brak instytucjonalnych form opieki nad dziećmi do lat 3 w układzie subregionów województwa śląskiego w 2014 roku. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS.

W 2013 miejsca opieki w żłobkach oraz klubach dziecięcych odnotowano na poziomie 6004 miejsc natomiast w 2014 r. ich liczba wzrosła do 7134 miejsc. W I kwartale 2015 r. odnotowano 6938 miejsc w żłobkach i 757 miejsc w klubach dziecięcych co w sumie dało wzrost w odniesieniu do poprzedniego roku o 561 miejsc. Kluby dziecięce były zdecydowanie mniejsze od działających

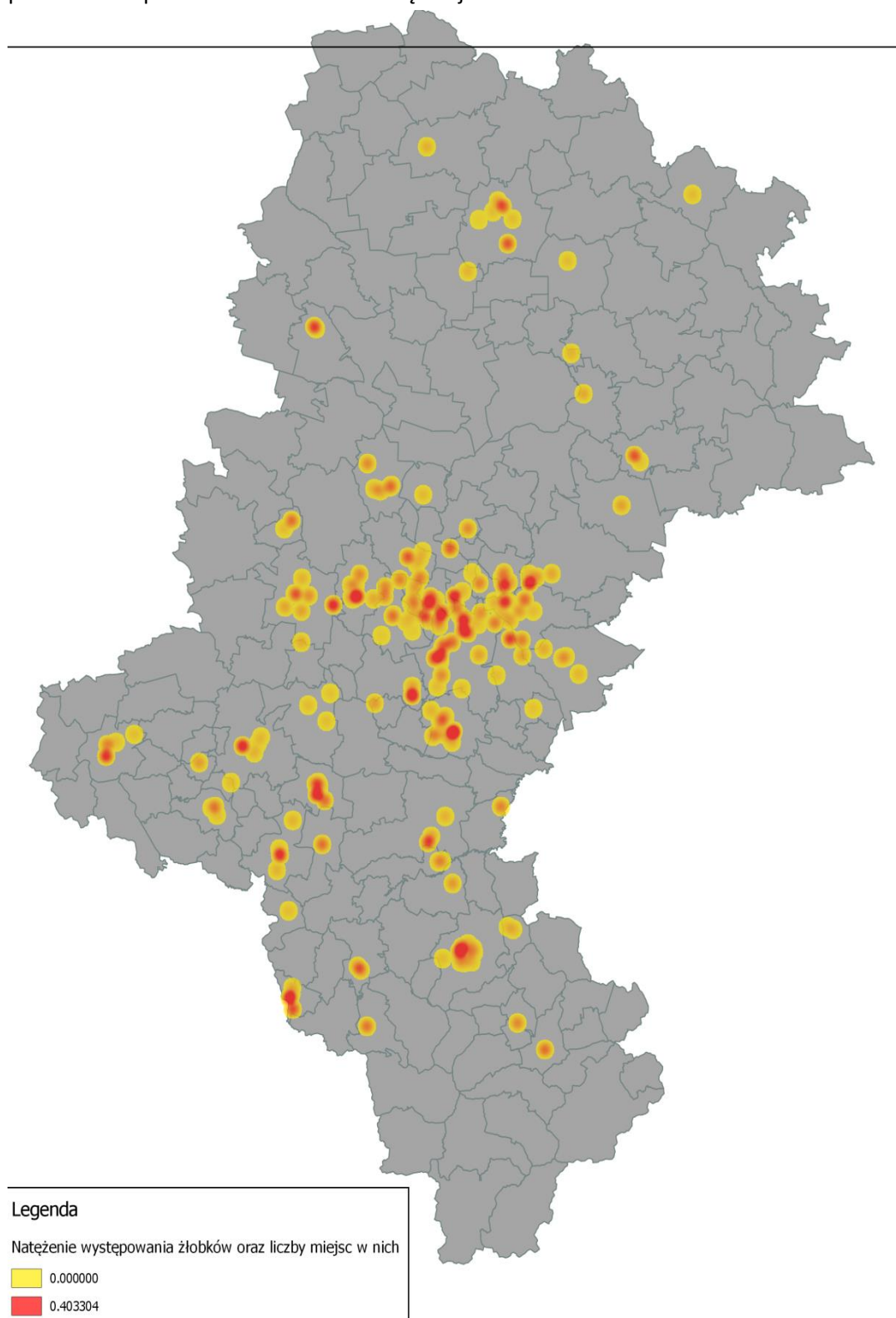
żłobków. Przeciętnie dysponowały one średnio 17 miejscami. W przypadku żłobków przeciętna liczba miejsc wyniosła 45.

Mapa 1 Liczba miejsc w placówkach opieki nad dziećmi do lat 3 w gminach województwa śląskiego. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS stan na luty 2015rok.

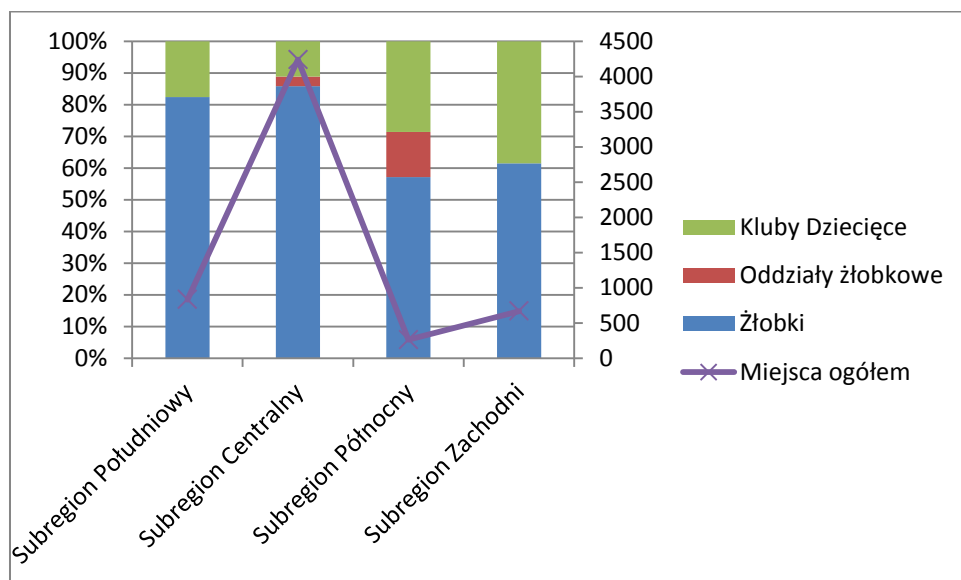
1.2. Lokalizacja, rozkład przestrzenny instytucjonalnych form opieki nad dziećmi do lat 3 w latach 2013-2014 w przestrzeni województwa śląskiego

Na podstawie danych uzyskanych z rejestru żłobków i klubów dziecięcych Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej według stanu na luty 2015r opracowano mapę przedstawiającą umiejscowienie przestrzenne placówek oraz wraz z liczbą miejsc.

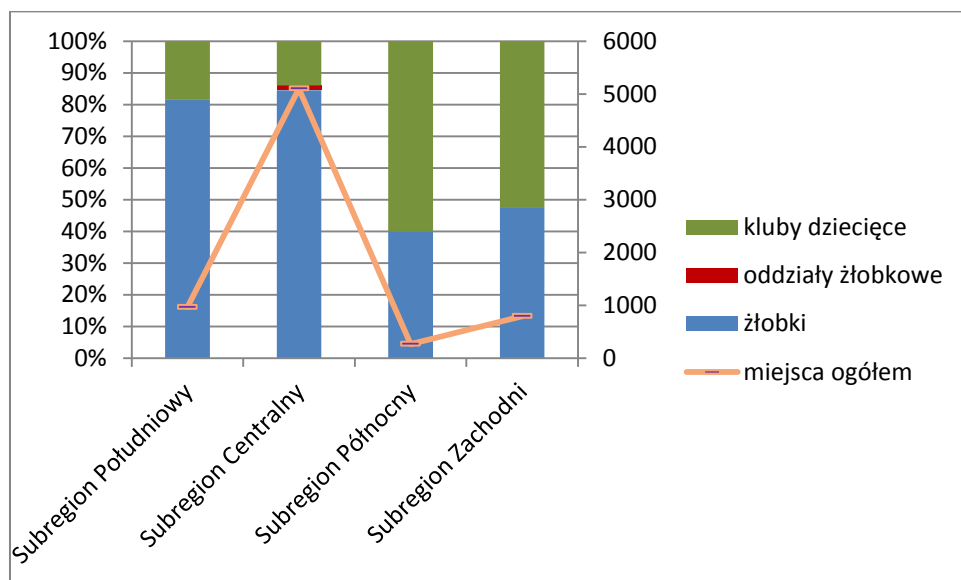

Mapa 2 Natężenie umiejscowienia żłobków w województwie śląskim na podstawie ich lokalizacji oraz liczby miejsc w nich oferowanych. Źródło: opracowanie własne.

Z analizy zróżnicowania przestrzennego rozmieszczenia placówek sprawowania opieki nad dziećmi do lat 3 wynika, że w 2013 roku we wszystkich Subregionach przeważały żłobki, chociaż ich udział w strukturze badanych placówek kształtował się różnie: od 88% w przypadku subregionu centralnego do 61% w subregionie zachodnim. W 2014 r. sytuacja wyglądała nieco inaczej. Struktura udziału żłobków wahała się od 86 % w subregionie centralnym do 40% w subregionie północnym.

Wykres 3 Struktura podmiotów oraz miejsca opieki nad dziećmi do lat 3 w subregionach w 2013 roku. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 4 Struktura podmiotów oraz miejsca opieki nad dziećmi do lat 3 w subregionach w 2014 roku. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2013 w subregionie południowym było 14 żłobków i 3 kluby dziecięce w 2014 liczba placówek wzrosła odpowiednio do 22 i 5. Prawie wszystkie placówki były usytuowane w gminach miejskich, większość na terenie Miasta Bielsko – Biała (12 żłobków w 2014). W 2013 był tylko jeden żłobek w

gminie wiejskiej (Kozy), w 2014 były już dwa (Kozy, Łodygowice). W 2013 funkcjonowały trzy kluby dziecięce (Kozy, Łodygowice, Bielsko - Biała), rok później funkcjonowały one również w Zebrzydowicach oraz kolejny w Bielsku – Białej.

W 2013 w **subregionie zachodnim** było 8 żłobków i 5 klubów dziecięcych w 2014 liczba placówek wzrosła odpowiednio do 10 i 11. W 2014 roku w poszczególnych powiatach żłobki i kluby dziecięce rozkładały się równomiernie. Zarówno w 2013 jak i 2014 w żadnej gminie wiejskiej subregionu nie funkcjonował oddział żłobkowy.

W **subregionie północnym** w 2013 były 4 żłobki w 2014 ich liczba nie uległa zmianie, natomiast liczba klubów dziecięcych zwiększyła z 2 w 2013 do 6 w 2014 roku, w 2013 funkcjonował jeden oddział żłobkowy. 3 z 4 żłobków są usytuowane w Częstochowie, tylko jeden na terenie gminy wiejskiej – Dąbrowy Zielonej, utworzony przez Gminę we wrześniu 2013 roku dzięki dofinansowaniu z Programu Maluch 2012 oraz w ramach Działania 1.5 *Wspieranie rozwiązań na rzecz godzenia życia zawodowego i rodzinnego* Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013. Spośród wszystkich klubów dziecięcych 2 były usytuowane na terenie dwóch gmin wiejskich: Konopisk i Olsztyna, 4 pozostałe znajdowały się w miastach. Dodatkowo w Kłobucku w do 2013 roku funkcjonował jeden oddział żłobkowy.

W **subregionie centralnym** w 2013 roku było 85 żłobków natomiast w 2014 roku wartość ta wzrosła do 109, klubów dziecięcych w 2013 roku było 11 w 2014 roku już 18. W subregionie centralnym występują oddziały żłobkowe, których liczba od 2012 roku sukcesywnie się zmniejsza, gdyż przekształcały się w samodzielne żłobki. W 2012 roku funkcjonowało 13 tego typu jednostek, w przeważającej mierze położonych w podregionie katowickim (w Katowicach). W 2013 ich liczba spadła do 3, a w 2014 pozostały już tylko 2 oddziały żłobkowe.

1.3. Wpływ finansowania zewnętrznego na przyrost podmiotów i miejsc świadczenia opieki nad dziećmi do lat 3

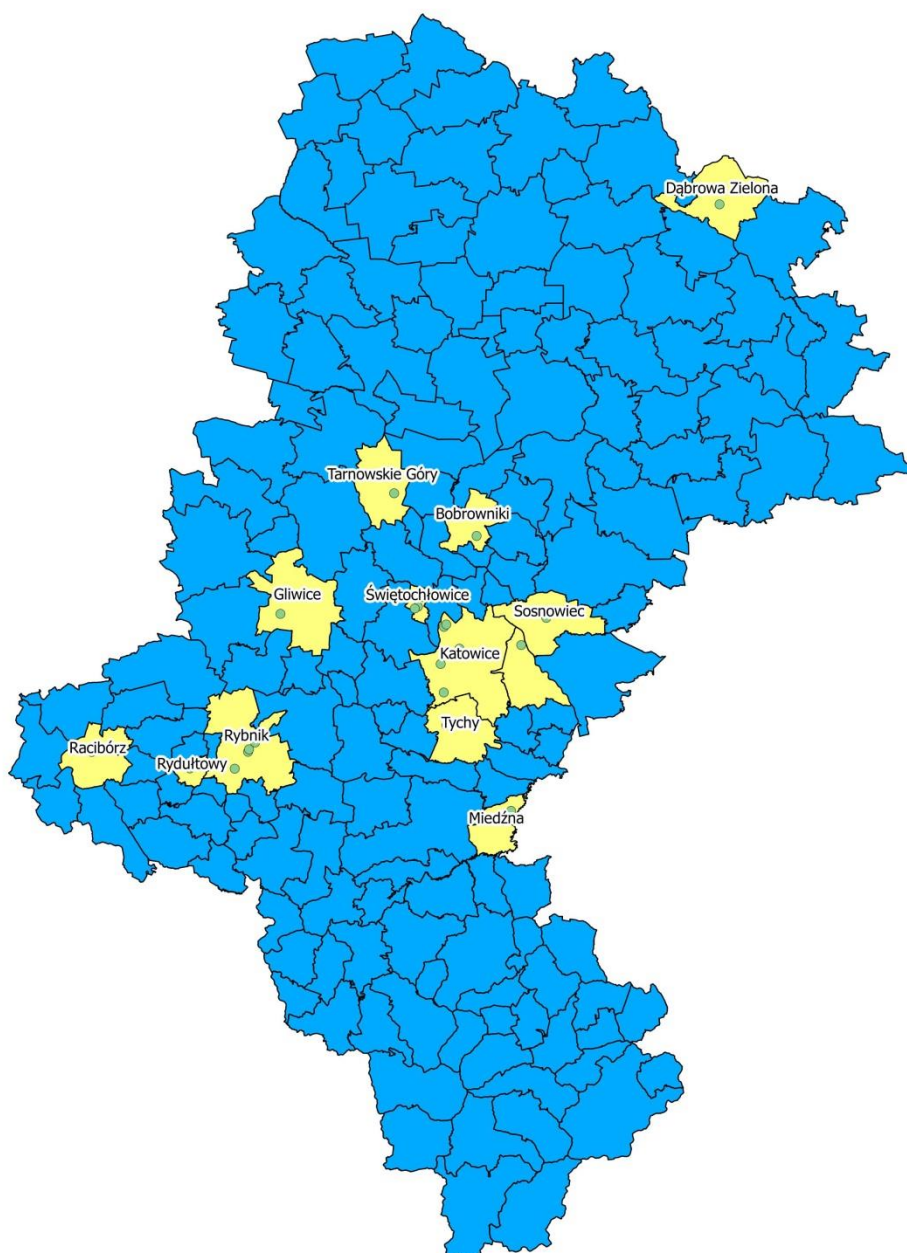
W poprzedniej perspektywie finansowej UE na poziomie krajowym w ramach **Działania 1.5 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013** wspierane było wdrażanie i upowszechnianie rozwiązań służących godzeniu życia zawodowego i rodzinnego oraz wspierających powrót do pracy po przerwie związanej z urodzeniem i wychowaniem dzieci, poprzez:

- wsparcie tworzenia i funkcjonowania żłobków i klubów dziecięcych, w tym pokrycie kosztów opieki nad dzieckiem w wieku do lat 3 w żłobku lub klubie dziecięcym, w przypadku gdy co najmniej jedno z rodziców lub opiekunów prawnych dziecka objętego opieką powraca na rynek pracy po przerwie związanej z urodzeniem lub wychowaniem dzieci,
- wsparcie usług świadczonych przez dziennego opiekuna.

Dzięki powyższym działaniom umożliwiono 368 osobom z województwa śląskiego powrót na rynek pracy po przerwie związanej z urodzeniem/wychowaniem dziecka (por. tabela nr 4 i mapa nr 3). W wyniku realizacji programu powstało 526 miejsc w żłobkach, 20 miejsc w klubach dziecięcych (Tarnowskie Góry) oraz sfinansowano działalność 4 opiekunów dziennych (w Rybniku).

Lokalizacja organu prowadzącego rejestr	Liczba miejsc	Forma opieki
Dąbrowa Zielona	16	Żłobek
Racibórz	48	Żłobek
Rydułtowy	34	Żłobek
Bobrowniki	0	Żłobek
Gliwice	28	Żłobek
Katowice	25	Żłobek
Katowice	30	Żłobek
Katowice	60	Żłobek
Katowice	15	Żłobek
Katowice	45	Żłobek
Mysłowice	92	Żłobek
Sosnowiec	15	Żłobek
Świętochłowice	80	Żłobek
Świętochłowice	0	Żłobek
Świętochłowice	0	Żłobek
Świętochłowice	0	Żłobek
Tychy	15	Żłobek
Miedźna	24	Żłobek
Tarnowskie Góry	20	Klub dziecięcy
Rybnik		opiekun dzienny
Rybnik		opiekun dzienny
Rybnik		opiekun dzienny
Rybnik		opiekun dzienny

Tabela 4 Instytucjonalne formy opieki oraz miejsca, powstałe w województwie śląskim, w wyniku wsparcia w ramach Działania 1.5 PO KL 2007-2013. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS.

Mapa 3 Gminy, w których powstały instytucjonalne formy opieki w ramach Działania 1.5 PO KL 2007-2013. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS.

Minister Pracy i Polityki Społecznej działając na podstawie art. 62 ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz.U. z 2013 r. poz. 1457), przygotowuje co roku **Resortowy program rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 „MALUCH”**. O dofinansowywanie, w formie dotacji celowej z budżetu państwa, mogą ubiegać się wszystkie podmioty działające na podstawie ustawy o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3, tj.: gminy, osoby fizyczne, osoby prawne (w

tym uczelnie) i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej. Celem Programu jest m.in. umożliwienie rodzicom i opiekunom dzieci podjęcia aktywności zawodowej poprzez wspomaganie jednostek samorządu terytorialnego w tworzeniu instytucji opiekuńczo - edukacyjnych dla małych dzieci zgodnie z potrzebami lokalnej społeczności. W ramach programu są dofinansowywane działania na rzecz rozwoju żłobków, klubów dziecięcych i miejsc u dziennych opiekunów. Celem Programu jest realizacja polityki rodzinnej rządu odnoszącej się do wspierania rodziny w działaniach opiekuńczych nad małymi dziećmi poprzez:

- stworzenie warunków dla rozwoju zróżnicowanych instytucji opiekuńczo-edukacyjnych dla dzieci w wieku do lat 3 (w wyjątkowych przypadkach do lat 4), zwanych w dalszej części Programu również „małymi dziećmi”,
- poprawę standardów funkcjonowania instytucji opieki nad małymi dziećmi,
- umożliwienie rodzicom i opiekunom dzieci, w tym studentom, doktorantom oraz osobom zatrudnionym przez uczelnię lub osobom wykonującym zadania na rzecz uczelni na podstawie umów cywilno-prawnych, podjęcie aktywności zawodowej,
- wsparcie jednostek samorządu terytorialnego w tworzeniu instytucji opiekuńczo - edukacyjnych dla małych dzieci, zgodnie z potrzebami lokalnej społeczności,
- zapewnienie dzieciom w wieku do lat 3 miejsc w instytucji opieki do czasu osiągnięcia poziomu rozwoju i umiejętności niezbędnych do edukacji przedszkolnej.

Dotychczasowym efektem realizacji programu było utworzenie ponad 40 nowych podmiotów oraz sfinansowanie funkcjonowania wielu miejsc opieki nad małymi dziećmi. Wykaz gmin w województwie śląskim, w których powstały nowe instytucjonalne formy opieki lub dodatkowe miejsca został zaprezentowany w tabeli nr 5.

Program MALUCH														
2011			2012			2013			2014			2015		
Gmina	Nowy podmiot	Liczba miejsc	Gmina	Nowy podmiot	Liczba miejsc	Gmina	Nowy podmiot	Liczba miejsc	Gmina	Nowy podmiot	Liczba miejsc	Gmina/Uczelnia	Nowy podmiot	Liczba miejsc
Tychy	✓	30	Rydłutowy	✓	15	Zabrze	✓	45	Wodzisław Śląski		15	Wojkowice	✓	24
Tychy	✓	30	Dąbrowa Zielona	✓	15	Rydłutowy	✓	15	Siemianowice Śląskie		21	Lędziny	✓	32
Tychy	✓	30	Mikołów	✓	30	Poraj	✓	20				Toszek	✓	50
Żory	✓	40	Tychy	✓	60	Sosnowiec		5				Nędza	✓	10
Żory	✓	60	Będzin	✓	60	Siemianowice Śląskie		41				Ruda Śląska	✓	16
Bobrowniki	✓	21	Sosnowiec		25	Łaziska Górne		33				Siemianowice Śląskie		8
Łaziska Górne	✓	30	Zabrze	✓	45							Żory	✓	48
Wodzisław Śląski	✓	30	Miedźna	✓	24							Czeladź		16
Bielsko-Biała	✓	93	Bytom		30							Sosnowiec		8
Łodygowice	✓	45	Lubliniec		30							Pyskowice		4
Świętochłowice	✓	20	Cieszyn		10							Bojszowy	✓	20
Świętochłowice	✓	20										Politechnika Częstochowska	✓	15
Świętochłowice	✓	20										Politechnika Śląska Gliwice	✓	30
Ruda Śląska	✓	45										Uniwersytet Śląski Cieszyn	✓	24
Sosnowiec		12										Uniwersytet Śląski	✓	45

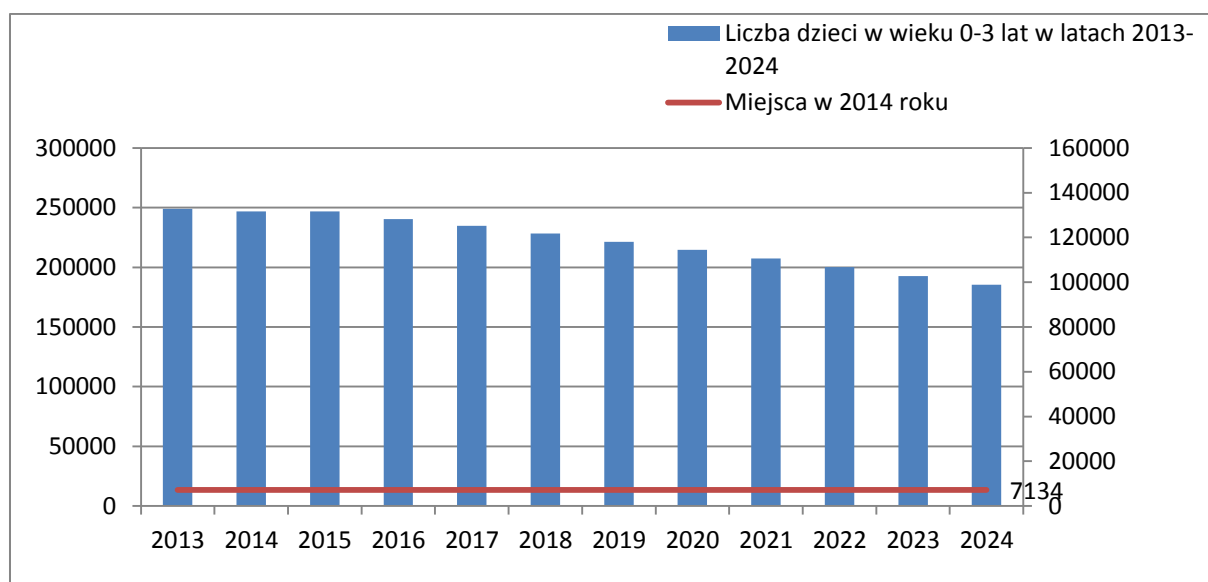
												Katowice		
Cieszyn		10										Wyższa Szkoła Administracji Bielsko-Biała	✓	14
Cieszyn		20										Wyższa Szkoła Ekonomiczno- Humanistyczna w Bielsku - Białej	✓	60
Pyskowice		13										Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górnicej	✓	14
Gliwice		30										Wyższa Szkoła Humanitas Sosnowiec	✓	10
Katowice		40										Wyższa Szkoła Nauk Stosowanych w Rudzie Śląskiej	✓	30
Mysłowice		9										Wyższa Szkoła Zarządzania w Częstochowie	✓	8

Tabela 5 Wykaz gmin wspartych w ramach Programów MALUCH 2011-2015, poprzez utworzenie instytucjonalnej formy opieki lub dodatkowych miejsc. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS.

1.4. Prognoza liczebności dzieci w wieku 0-3 na lata 2014-2024 w układzie gmin województwa śląskiego

Predykcja populacji dzieci w wieku 0-3 do roku 2024 oparta jest na danych z modelu generycznego² „Prognoza zapotrzebowania na usługi edukacyjne” opracowanego dla Ośrodka Rozwoju Edukacji³. W modelu posłużono się metodą składnikową, która za pomocą równania ruchu ludności umożliwia określenie zmian liczby i struktury ludności w czasie. Uwzględnia on tendencje migracyjne, prognozę urodzeń i zgonów oraz różną dzietność kobiet w różnych przedziałach wiekowych⁴. Dzięki możliwości dokonania prognozy na poziomie gmin włącznie, model ten jest odpowiednim narzędziem do przeprowadzenia niniejszej analizy.

W ramach przeprowadzonej prognozy demograficznej stwierdzono, że na obszarze całego województwa liczba dzieci w wieku 0-3 będzie się stopniowo zmniejszać. W 2013 roku liczba dzieci w tym wieku wyniosła blisko 135 tysięcy, w 2024 roku przewiduje się jej spadek do 101 tysięcy. W przeciągu 10 lat spadek liczby dzieci będzie postępował w coraz większym tempie (z 1% spadku w latach 2013-2014 do 3,5% w latach 2023-2024).

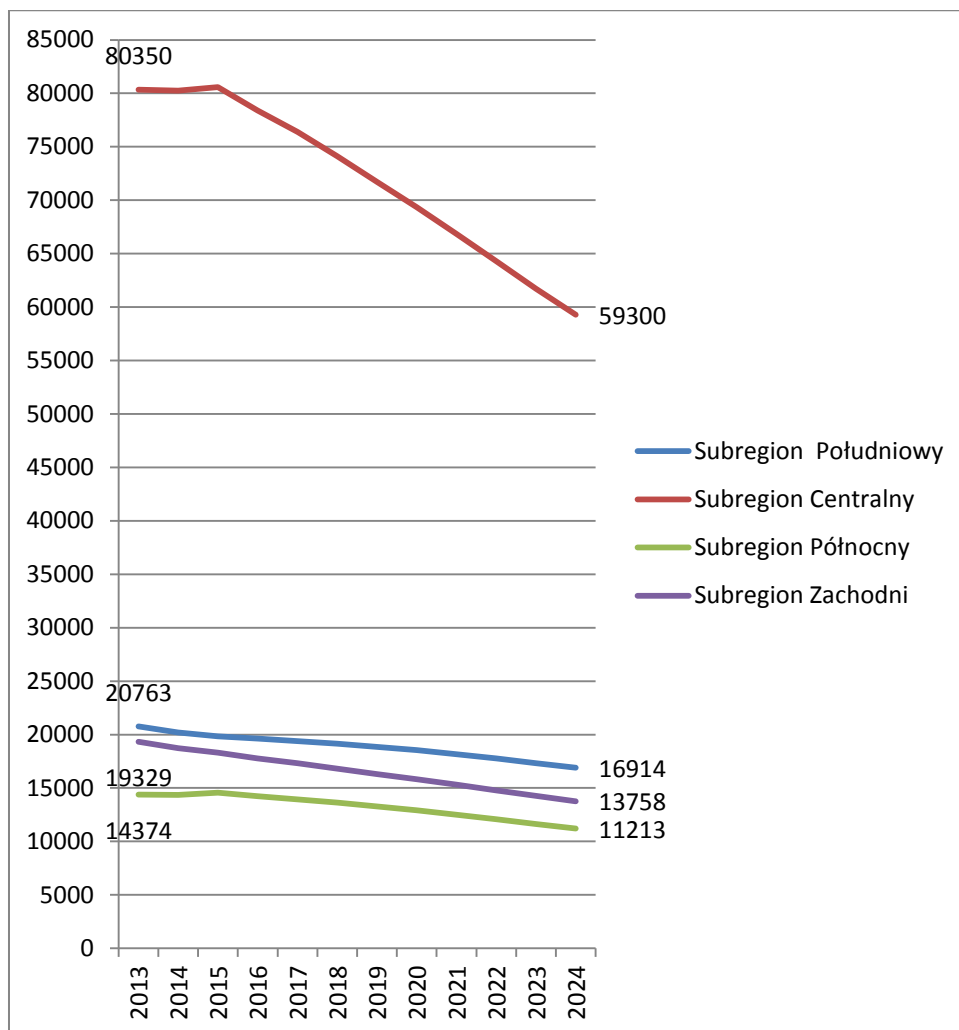
Wykres 5 Liczba dzieci w wieku 0-3 w latach 2013-2024 oraz liczba miejsc w placówkach opieki nad dziećmi do lat 3.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz <http://www.prognozademograficzna.ore.edu.pl>

W ujęciu subregionalnym największy spadek liczby dzieci prognozowany jest dla Subregionu Zachodniego (o 28,8%) jednocześnie w pozostałych subregionach poziom spadku oscylował będzie również wokół 22% : 26,2% w Subregionie Centralnym, 21,9% w Subregionie Północnym, 18,5% w Subregionie Południowym.

² Generyczny - możliwy do użycia w szerokim polu zastosowań, akceptujący różne typy argumentów, przetwarzanych danych. SJP

³ <http://www.prognozademograficzna.ore.edu.pl>

⁴ Szczegóły metodyczne prognozy dostępne są pod adresem internetowym:
<http://www.prognozademograficzna.ore.edu.pl/pomoc/uwagi.pdf>

Wykres 6 Prognoza dzieci w wieku 0-3 w subregionach do 2024 roku. Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.prognozademograficzna.ore.edu.pl>

W poszczególnych gminach sytuacja będzie kształtowała się różnie, jednak liczba dzieci do lat 3 w perspektywie do 2024 roku, w oparciu o wyliczenia wykonane przez ORE, tylko w dwóch gminach liczba dzieci w analizowanym wieku wzrośnie (Panki i Wielowieś). Natomiast w Knurowie i Czerwionce-Leszczynie spadek liczby dzieci do lat 3 nastąpi o ponad 50% w opisywanej perspektywie czasowej. Poniższa tabela pokazuje spadek procentowy liczby dzieci do 2024 w poszczególnych gminach.

Do 10%	Do 20%	Do 30%	Do 50%	Powyżej 50%
Subregion Południowy: Buczkowice Jaworze Jeleśnia Łękawica Miłówka Szczyrk Wilamowice Wilkowice Subregion Centralny: Chełm Śląski Irządze	Subregion Południowy: Bestwina Brenna Cieszyn Czechowice-Dziedzice Goleszów Hażlach Jasienica Koszarawa Kozy Lipowa Łodygowice Porąbka	Subregion Południowy: Bielsko-Biała Chybie Czernichów Dębowiec Gilowice Istebna Skoczów Strumień Węgierska Górka Zebrzydowice Subregion Centralny:	Subregion Centralny: Dąbrowa Górnicza Kobiór Pszczyna Pyskowice Siemianowice Śląskie Sosnowiec Tychy Subregion Północny: Błachownia Koniecpol Koziegłowy	Subregion Centralny: Knurów Subregion Zachodni: Czerwionka-Leszczyna

Krupski Młyn Rudziniec Sławków Szczekociny Subregion Północny: Kłomnice Krzepice Przystajń Subregion Zachodni: Nędza Pietrowice Rudnik	Radziechowy-Wieprz Rajcza Ślemień Świnna Ujsoły Ustroń Wiśła Żywiec Subregion Centralny: Bobrowniki Bojszowy Boronów Chorzów Ciasna Imielin Kalety Kochanowice Lędziny Lubliniec Miasteczko Śląskie Mierzęcice Mikołów Orzesze Ożarówce Pilica Poręba Psary Radzionków Siewierz Tworóg Wojkowice Woźniki Zbrostawice Subregion Północny: Dąbrowa Zielona Janów Kłobuck Kruszyna Lelów Lipie Miedźno Mstów Niegowa Opatów Poczesna Popów Rędziny Wręczyca Wielka Żarki Subregion Zachodni: Jejkowice Gorzyce Kornowac Krzanowice Kuźnia Raciborska	Będzin Bieruń Bytom Czeladź Gierałtowice Gliwice Goczałkowice-Zdrój Herby Jastrzębie-Zdrój Jaworzno Katowice Koszęcin Kroczyce Łaziska Górne Łazy Miedźna Mysłowice Ogrodzieniec Ornontowice Pawonków Piekary Śląskie Pilchowice Ruda Śląska Sośnicowice Suszec Świerklaniec Świętochłowice Tarnowskie Góry Włodowice Wry Zabrze Zawiercie Żarnowiec Subregion Północny: Częstochowa Kamienica Polska Konopiska Mykanów Myszków Poraj Przyrów Subregion Zachodni: Gaszowice Krzyżanowice Lubomia Marklowice Mszana Racibórz Rybnik Rydułtowy Świerklany Wodzisław Śląski	Olsztyn Pawłowice Starcza Toszek Subregion Zachodni: Godów Żory	

	Lyski Pszów Radlin			

Tabela 6 Spadek procentowy liczby dzieci do 2024 w poszczególnych gminach. Źródło: opracowanie własne.

2. Charakterystyka wybranych składowych wskaźnika zapotrzebowania na usługi opieki nad dziećmi do lat 3

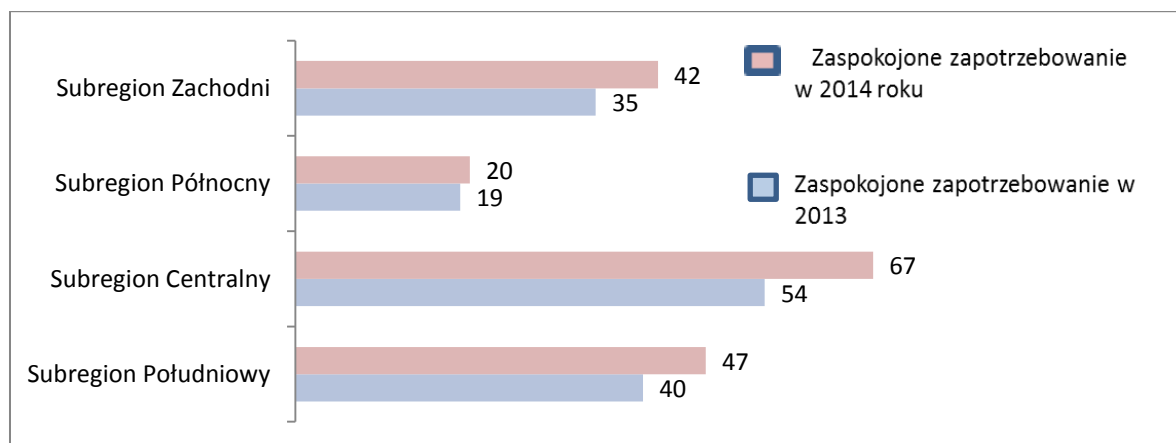
2.1. Dostępność miejsc

Na podstawie analizy stanu zastanego, stwierdzono że kluczowe dla określenia zapotrzebowania na usługi nad dziećmi do lat 3 jest ustalenie poziomu dostępności miejsc w poszczególnych gminach, dlatego pierwszą składową algorytmu będzie wskaźnik dostępności miejsc opieki nad dziećmi do lat 3. Celem zobiektywizowania wskaźnika niezbędne jest przedstawienie wyników w przeliczeniu na 1000 dzieci w wieku do lat 3, w ten sposób mniejsze gminy w tym gminy wiejskie nie będą defaworyzowane mając mniejsze braki miejsc w wartościach bezwzględnych.

Analizując dostępność opieki nad małymi dziećmi w 2014 roku na poziomie subregionów można zauważyć, że największą liczbą miejsc w przeliczeniu na 1000 dzieci w wieku do lat 3 charakteryzuje się subregion centralny (67) - kolejno największe podregion katowicki (93), tyski (73), gliwicki (59), sosnowiecki (56) oraz bytomski (39). Relatywnie wysokie wartości tego wskaźnika odnotowano, ze względu na nagromadzenie dużych miast, w tym subregionie szczególnie na obszarze Metropolii Górnośląskiej. Ze względu na wielość funkcji jakie spełnia Metropolia i jej gęstość zaludnienia, nagromadzenie placówek opieki jest największe w Subregionie Centralnym, jednak pod względem ilościowym występowały tu również największe braki (-29 100 miejsc), na pierwszym miejscu były Katowice z brakiem 6 652 miejsc. Również porównując zgłaszane zapotrzebowanie głównych miast poszczególnych subregionów, Katowice zgłaszały relatywnie największe zapotrzebowanie. Mając na uwadze powyższe założenie w zakresie obiektywizowania wyników, należy jednak pamiętać o specyfice głównego miasta wojewódzkiego Metropolii Górnośląskiej – Katowic – które koncentrują w sobie większość funkcji społeczno – gospodarczych oraz odznaczają się największą liczbą powiązań zewnętrznych obejmującą łącznie dojazdy do pracy i powiązania organizacyjne przedsiębiorstw w skali województwa (166,5 tys.).

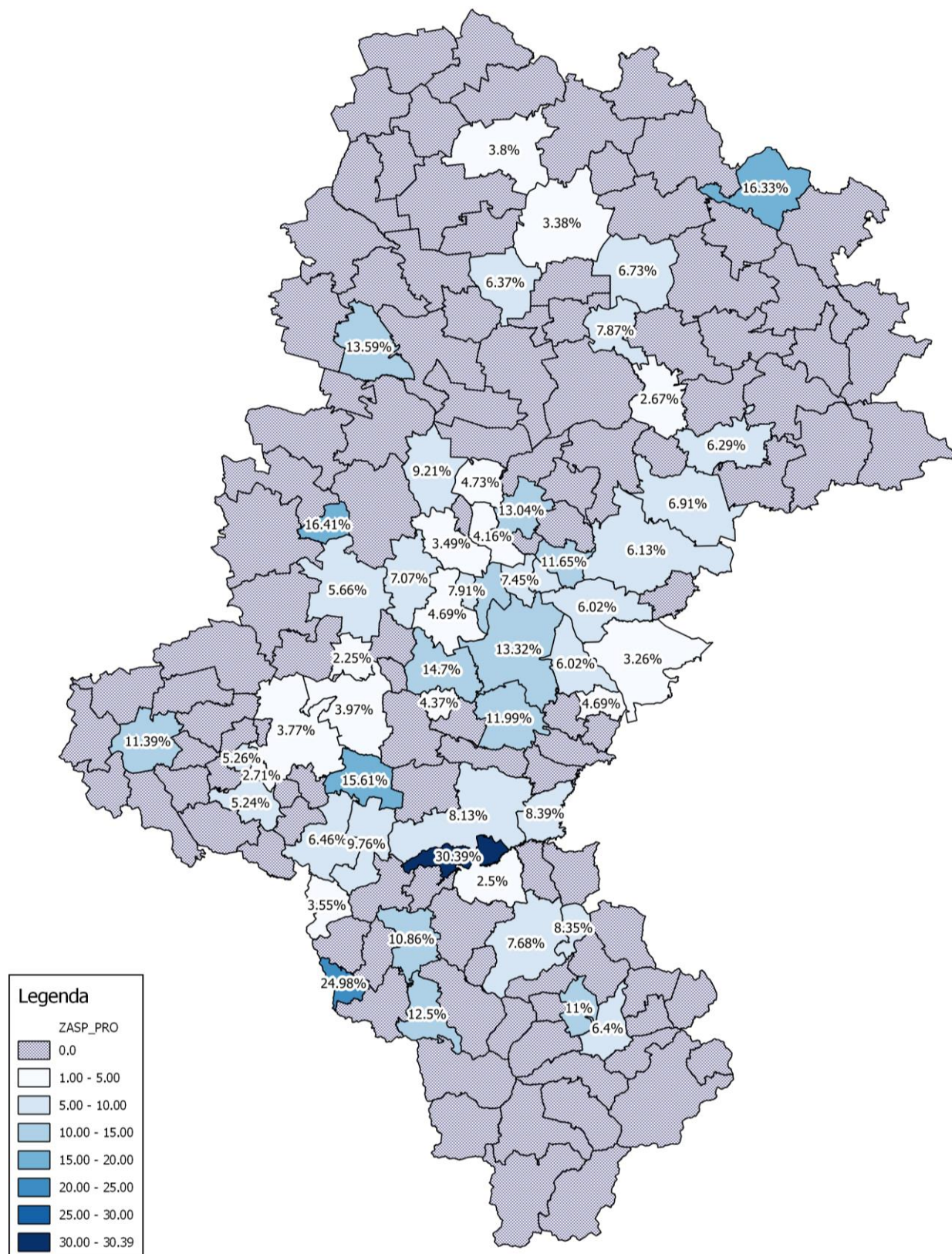
Z kolei najniższa wartość wskaźnika wyróżniała subregion północny (20), z tym, że największym poziomem dostępności odznaczała się aglomeracja częstochowska.

W subregionie zachodnim i południowym poziom wskaźnika był na podobnym poziomie (odpowiednio 42 i 47). W subregionie zachodnim relatywnie wysoki poziom wskaźnika odznaczał powiat raciborski oraz Żory. Na przeciwnym biegunie plasował się powiat rybnicki oraz wodzisławski. W subregionie południowym dostępność usług opiekuńczych na 1000 dzieci była najlepsza w powiecie cieszyńskim, najgorzej było w powiecie bielskim, w samym Bielsku-Białej wskaźnik utrzymywał się na relatywnie wysokim poziomie.

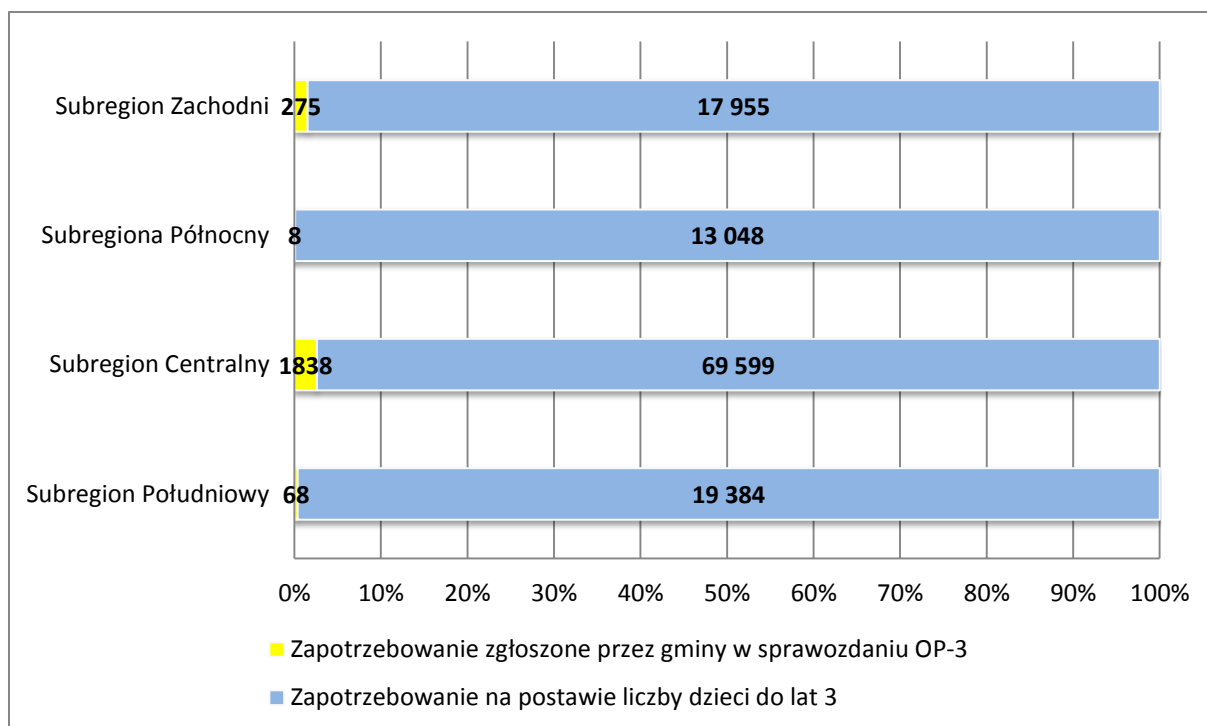
Wykres 7 Zapotrzebowanie na miejsca opieki w przeliczeniu na 1000 dzieci w subregionach. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Procent zaspokojenia zapotrzebowania w poszczególnych gminach przedstawia poniższa mapa.

Mapa 4 Procent zaspokojenia zapotrzebowania w gminach województwa śląskiego. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS.

Analizując informacje przedstawione w sprawozdaniach gminnych z wykonywania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 (OP-3) dla Wojewody Śląskiego/MPiPSu za 2013 oraz 2014 rok można stwierdzić że, jedynie w przypadku większości gmin z Subregionu Centralnego, w których znajdują się placówki opieki, deklarowano niezaspokojony popyt na miejsca opieki i tylko jedna gmina z tego Subregionu – Bojszowy, (również jedyna w skali całego województwa), zgłosiła zapotrzebowanie na miejsca opieki, nie posiadając równocześnie w 2014 roku na swoim terenie żadnej instytucjonalnej formy opieki nad małymi dziećmi. W pozostałych subregionach większość gmin nie deklarowała niezaspokojonego popytu w tym zakresie.

Wykres 8 Udział niezaspokojonego zapotrzebowania zgłoszonego przez gminy w subregionach do określonego na podstawie liczby dzieci do lat 3 w subregionach. Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań gminnych z wykonywania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 (OP-3) dla MPiPSu.

Jednocześnie poziom zgłaszanego zapotrzebowania, głównie w oparciu o listy rezerwowe w istniejących instytucjach, nie przystawał do skali obiektywnie diagnozowanego niedostatecznego rozwoju liczby i struktury różnych form opieki instytucjonalnej w regionie (na podstawie prognozowanej liczby dzieci do lat 3) . W 2014 roku stanowił on niespełna 2% zapotrzebowania zdiagnozowanego w oparciu o liczbę dzieci w wieku do lat 3 (patrz wykres nr 7).

Podsumowując na koniec 2014 r. :

- 23 gminy w tym 1 gmina wiejska z Subregionu Centralnego

oraz tylko

- 3 gminy z Subregionu Południowego
- 1 gmina z Subregionu Północnego
- 7 gmin z Subregionu Zachodniego,

Zadeklarowało, w głównej mierze na podstawie list rezerwowych w istniejących instytucjach, potrzebę powstania nowych miejsc opieki – określając to zapotrzebowanie łącznie na 2189 miejsc (wzrost zapotrzebowania w porównaniu z 2013 rokiem z 1710 miejsc).

Niestety, jak wynika z powyższego brak jednak szerszego rozeznania potrzeb gmin na terenie których brak placówek opieki (w szczególności gmin wiejskich i miejsko - wiejskich) a także czy na listach

rezerwowanych wśród oczekujących są dzieci z gmin sąsiednich pozbawionych dostępu do usług opieki nad dziećmi do lat 3.

2.2. Dostępność czasowa (piesza i samochodowa) do usług opieki nad małymi dziećmi do lat 3 w 2014

Analiza w zakresie ilości placówek opieki nad dziećmi do lat trzech oraz ich rozmieszczenie przestrzenne wskazuje, że na terenie całego województwa poziom dostępu do opieki nad dziećmi do lat 3 kształtuje się na bardzo niskim poziomie, a w większości gmin nie zarejestrowano placówek opieki nad dziećmi do lat 3. Dla wykazania rzeczywistych białych plam w dostępie do usług opieki nad dziećmi do lat 3, powyższe wymaga określenia możliwości bezproblemowego skorzystania z tego typu usług także w przypadku gdy na obszarze gminy zamieszkania nie są świadczone takie usługi. tj. w przypadku, gdy usługi te świadczone są przez podmioty dostępne w gminach sąsiednich, usytuowanych głównie na obszarze lokalnych centrów rozwoju, aglomeracji bądź jej obszarów funkcjonalnych. W tym celu zbadano dostępność czasową ludności oraz przestrzenną - oba wskaźniki w podziale na dostępność pieszą oraz samochodową, na podstawie siatki gęstości zaludnienia o dokładności 1km²⁵. Jest to drugi wskaźnik algorytmu o dużym znaczeniu dla określenia poziomu wskaźnika syntetycznego.

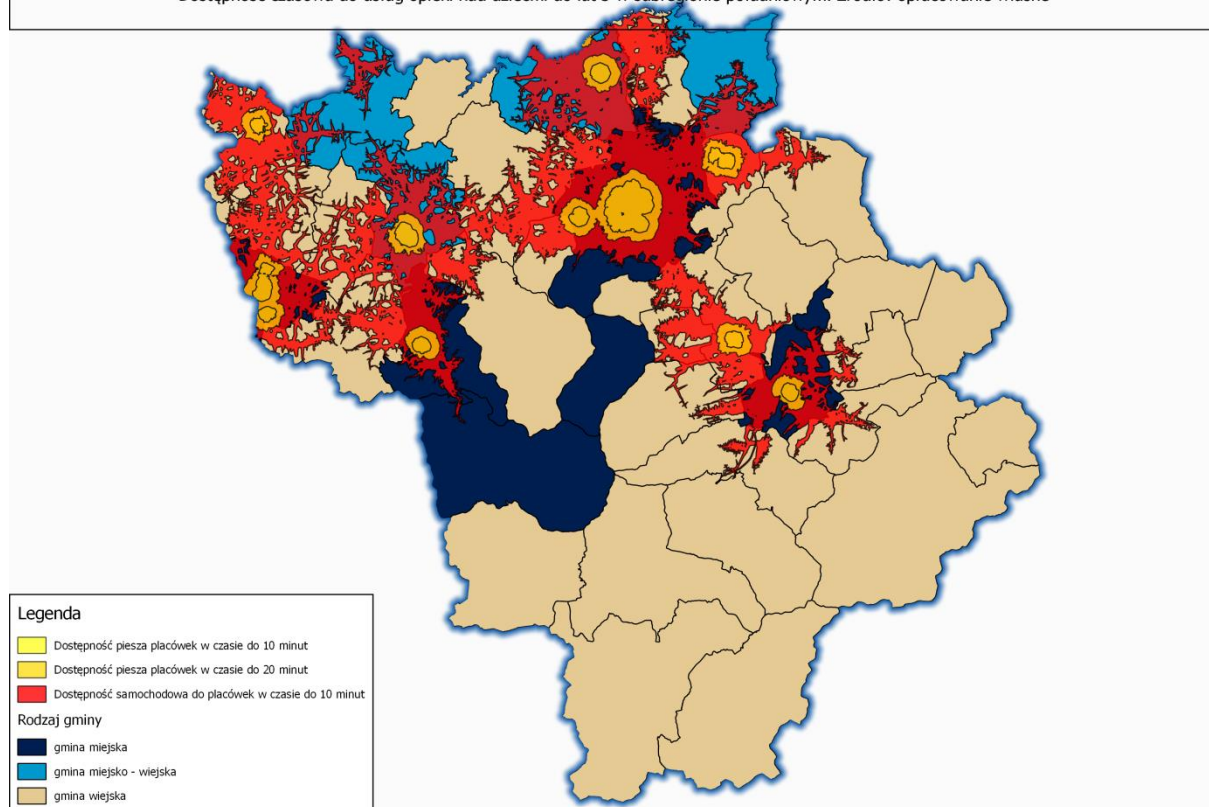
Poniższe zestawienia oraz mapy przedstawiają jaki procent obszaru gminy oraz ludności znajduje się w strefie dostępności dowolnej placówki opieki nad dziećmi w czasie do 20 minut pieszo oraz do 10 minut samochodem.

Subregion południowy				
Gmina	Dostępność piesza		Dostępność samochodowa	
	Gmina w strefie (%) do 20 minut	Ludność w strefie (%) do 20 minut	Gmina w strefie (%) do 10 minut	Ludność w strefie (%) do 10 minut
Bestwina	0,00%	0,00%	56,00%	60,87%
Bielsko-Biała	23,00%	63,78%	72,00%	96,69%
Brenna	0,00%	0,00%	11,00%	31,40%
Buczkowice	0,00%	0,00%	59,00%	65,05%
Chybie	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Cieszyn	39,00%	63,67%	90,00%	97,35%
Czechowice-Dziedzice	11,00%	33,22%	73,00%	92,63%
Czernichów	0,00%	0,00%	1,00%	0,98%
Dębowiec	0,00%	0,00%	42,00%	56,01%
Gilowice	0,00%	0,00%	9,00%	11,48%
Goleszów	1,00%	1,07%	40,00%	58,87%
Hażlach	0,00%	0,29%	54,00%	66,15%
Istebna	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%

⁵ Szczegóły metodologiczne analizy dostępności zaprezentowano w Raporcie z badania wchodzącego w skład **modułu przestrzennego** projektu "Rozwój efektywnego systemu monitoringu polityk publicznych w województwie śląskim" realizowanego przez Regionalne Centrum Analiz Statystycznych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego w ramach Działanie 5.2. Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013, [dostępnym pod adresem: http://rcas.slaskie.pl/files/zalaczniki/2015/06/16/1350456627/1434452355.pdf](http://rcas.slaskie.pl/files/zalaczniki/2015/06/16/1350456627/1434452355.pdf)

Jasienica	0,00%	0,00%	40,00%	54,45%
Jaworze	5,00%	9,21%	45,00%	84,14%
Jeleśnia	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Koszarawa	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Kozy	26,00%	49,38%	61,00%	89,03%
Lipowa	0,00%	0,00%	10,00%	29,65%
Łękawica	0,00%	0,00%	2,00%	10,17%
Łodygowice	16,00%	25,41%	64,00%	89,91%
Milówka	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Porąbka	0,00%	0,00%	12,00%	29,42%
Radziechowy-Wieprz	0,00%	0,00%	8,00%	24,11%
Rajcza	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Skoczów	11,00%	43,42%	63,00%	85,97%
Strumień	0,00%	0,00%	25,00%	41,30%
Szczyrk	0,00%	0,00%	0,00%	0,02%
Ślemień	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Świnna	0,00%	0,00%	14,00%	32,13%
Ujsoły	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Ustroń	9,00%	35,09%	45,00%	85,08%
Węgierska Górka	0,00%	0,00%	0,00%	0,05%
Wilamowice	0,00%	0,00%	27,00%	35,56%
Wilkowice	0,00%	0,00%	28,00%	62,94%
Wista	0,00%	0,00%	1,00%	0,84%
Zebrzydowice	11,00%	19,61%	77,00%	85,01%
Żywiec	10,00%	43,74%	55,00%	87,72%

Tabela 7 Dostępność czasowa do usług opieki nad dziećmi do lat 3 w Subregionie Południowym. Źródło: opracowanie własne na podstawie modelu opracowanego przez Regionalne Centrum Analiz Strategicznych.

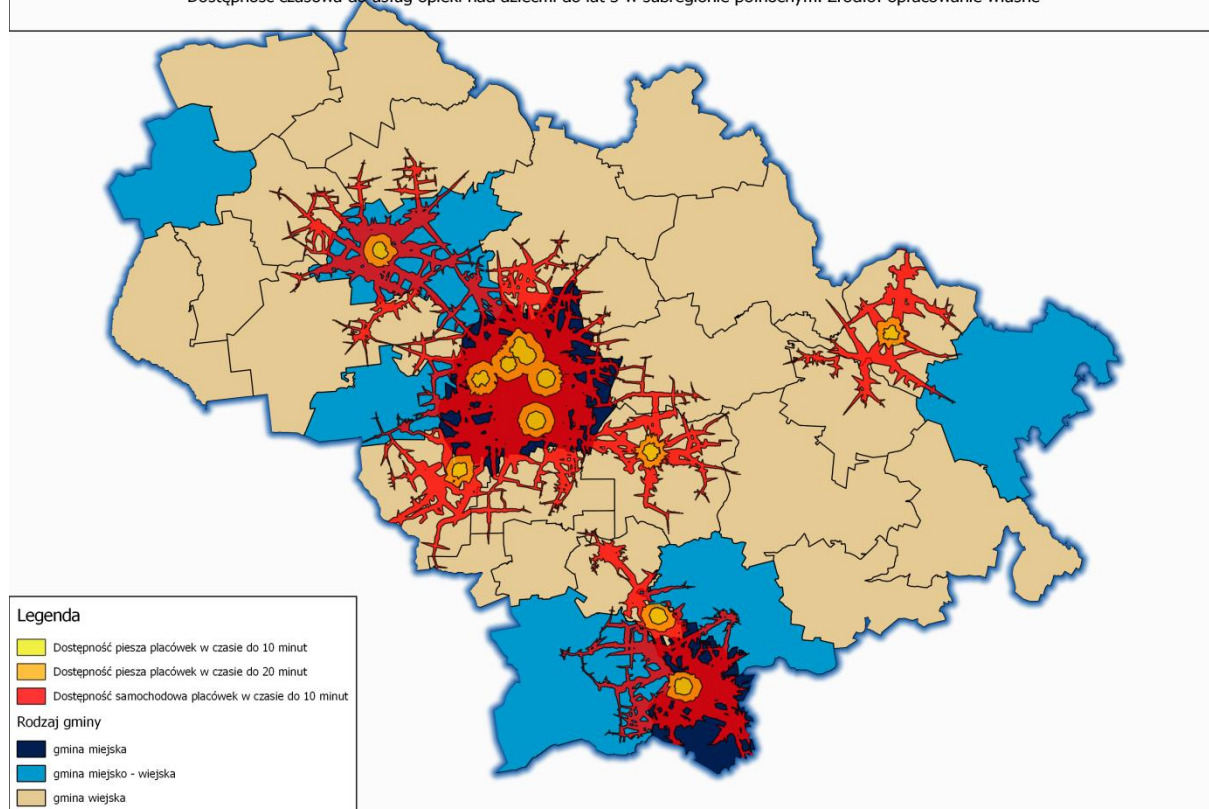
Mapa 5 Dostępność czasowa do usług opieki nad dziećmi do lat 3 w Subregionie Południowym. Źródło: opracowanie własne na podstawie modelu opracowanego przez Regionalne Centrum Analiz Strategicznych.

W subregionie południowym w najlepszej sytuacji są mieszkańcy Cieszyna i Bielska Białej, gdyż niespełna 64 % mieszkańców gminy zamieszkuje w odległości czasowej do 20 minut pieszo od dowolnego żłobka czy klubu malucha. Prawidłowość taka odnosi się do obszaru odpowiednio 39% i 23 % obszaru gminy. Niestety w większości gmin subregionu dostęp do instytucjonalnych form opieki nad dziećmi do lat 3 jest utrudniony. W szczególności uwidacznia się tu brak takich jednostek w poszczególnych gminach oraz ich skoncentrowanie w największych miastach subregionu. Znacznie lepiej kształtuje się sytuacja odnośnie dostępności samochodowej, gdzie tylko w gminach: Węgierska Górka, Ujsoły, Ślemień, Rajcza, Koszarawa, Jeleśnia, Chybie i Istebna, oba wskaźniki zarówno dostępu ludności jak i obszaru gminy są na poziomie 0%. Powyższe gminy zgodnie z założeniami Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego w zakresie delimitacji przestrzennej, przynależą do obszarów skrajnie peryferyjnych pod względem dostępności transportowej. Najlepszą dostępnością samochodową charakteryzuje się Cieszyn i Bielsko Biała (por. tabelę nr 7 i mapę nr 5)

Subregion północny				
Gmina	Dostępność piesza		Dostępność samochodowa	
	Gmina w strefie (%) do 20 minut	Ludność w strefie (%) do 20 minut	Gmina w strefie (%) do 10 minut	Ludność w strefie (%) do 10 minut
Blachownia	0,00%	0,00%	10,00%	19,15%
Częstochowa	21,00%	48,17%	82,00%	97,20%
Dąbrowa Zielona	5,00%	19,84%	30,00%	59,81%
Janów	0,00%	0,00%	0,00%	0,05%
Kamienica Polska	0,00%	0,00%	1,00%	0,27%
Kłobuck	4,00%	37,00%	42,00%	78,90%

Kłomnice	0,00%	0,00%	0,00%	0,05%
Konieczpol	0,00%	0,00%	1,00%	0,73%
Konopiska	5,00%	10,22%	36,00%	54,89%
Koziegłowy	1,00%	2,77%	15,00%	25,42%
Kruszyna	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Krzepice	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Lelów	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Lipie	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Miedźno	0,00%	0,00%	5,00%	10,84%
Mstów	0,00%	0,00%	5,00%	7,89%
Mykanów	0,00%	0,00%	10,00%	20,04%
Myszków	7,00%	19,40%	59,00%	91,03%
Niegowa	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Olsztyn	5,00%	22,94%	28,00%	52,43%
Opatów	0,00%	0,00%	10,00%	12,64%
Panki	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Poczesna	0,00%	0,00%	26,00%	38,00%
Popów	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Poraj	8,00%	16,26%	30,00%	54,53%
Przyrów	0,00%	0,00%	8,00%	23,18%
Przystajń	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Rędziny	0,00%	0,00%	5,00%	6,02%
Starcza	0,00%	0,00%	2,00%	1,70%
Wręczyca Wielka	0,00%	0,00%	8,00%	18,44%
Żarki	0,00%	0,93%	7,00%	25,13%

Tabela 8 Dostępność czasowa do usług opieki nad dziećmi do lat 3 w Subregionie Północnym. Źródło: opracowanie własne na podstawie modelu opracowanego przez Regionalne Centrum Analiz Strategicznych.

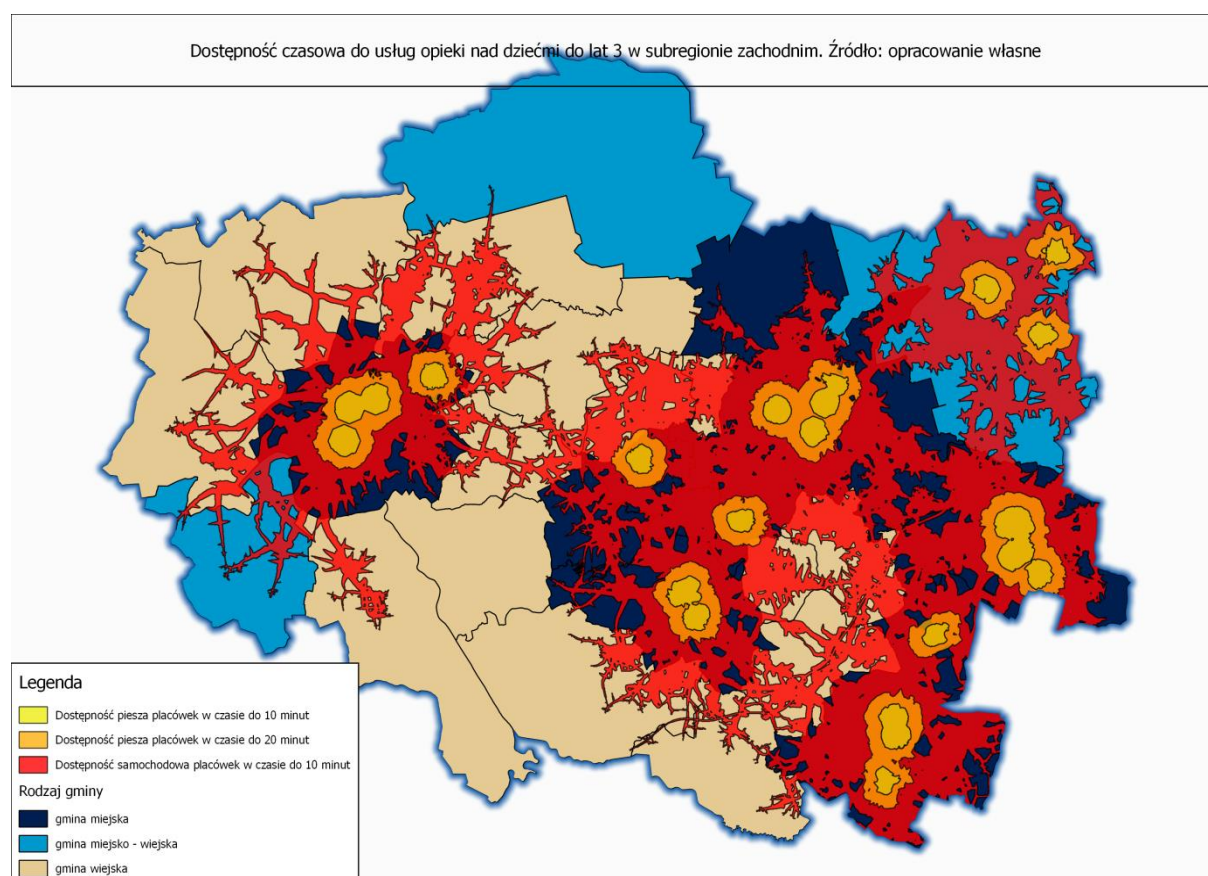
Mapa 6 Dostępność czasowa do usług opieki nad dziećmi do lat 3 w Subregionie Północnym. Źródło: opracowanie własne na podstawie modelu opracowanego przez Regionalne Centrum Analiz Strategicznych.

W subregionie północnym (por. tab. 8 i mapa 6) sytuacja najlepiej wygląda w Częstochowie i Kłobucku, gdzie odpowiednio 48% i 37% mieszkańców zamieszkuje w odległości czasowej do 20 minut pieszo od dowolnego żłobka czy klubu malucha. Dostępność czasowa pod względem przestrzennym utrzymuje się na niskim poziomie w odniesieniu do wszystkich pozostałych gmin. W zakresie dostępności samochodowej jest ona na niskim poziomie w odniesieniu do większości gmin subregionu (poza Częstochową, relatywnie dobra sytuacja jest w Myszkowie). Brak dostępności według przyjętej wielkości wskaźnika (poniżej 20 minut) jest w gminach skrajnie peryferyjnego peryferyjnych subregionu: Niegowa, Przystajń, Popów, Panki, Lipie, Krzepice, Lelów, Kruszyna.

Subregion zachodni				
Gmina	Dostępność piesza		Dostępność samochodowa	
	Gmina w strefie (%) do 20 minut	Ludność w strefie (%) do 20 minut	Gmina w strefie (%) do 10 minut	Ludność w strefie (%) do 10 minut
Czerwionka-Leszczyny	14,00%	28,70%	66,00%	88,35%
Gaszowice	4,00%	5,65%	84,00%	89,97%
Godów	0,00%	0,00%	15,00%	16,59%
Gorzyce	0,00%	0,00%	15,00%	25,91%
Jastrzębie-Zdrój	21,00%	49,57%	84,00%	96,20%
Jejkowice	0,00%	0,00%	72,00%	86,85%
Kornowac	0,00%	0,00%	34,00%	49,48%
Krzanowice	0,00%	0,00%	17,00%	27,17%

Krzyżanowice	0,00%	0,00%	9,00%	17,31%
Kuźnia Raciborska	0,00%	0,00%	0,00%	0,17%
Lubomia	0,00%	0,00%	0,00%	0,17%
Lyski	0,00%	0,00%	20,00%	35,61%
Marklowice	2,00%	4,07%	68,00%	86,16%
Mszana	0,00%	0,00%	55,00%	66,42%
Nędza	0,00%	0,00%	32,00%	67,74%
Pietrowice Wielkie	0,00%	0,00%	17,00%	33,53%
Pszów	0,00%	0,00%	44,00%	57,92%
Racibórz	0,00%	0,00%	77,00%	97,55%
Radlin	25,00%	50,76%	95,00%	98,79%
Rudnik	0,00%	0,00%	13,00%	23,95%
Rybnik	14,00%	40,09%	62,00%	91,77%
Rydułtowy	34,00%	52,31%	90,00%	94,82%
Świerklany	0,00%	0,00%	75,00%	75,99%
Wodzisław Śląski	20,00%	61,12%	72,00%	91,37%

Tabela 9 Dostępność czasowa do usług opieki nad dziećmi do lat 3 w Subregionie Zachodnim. Źródło: opracowanie własne na podstawie modelu opracowanego przez Regionalne Centrum Analiz Strategicznych.

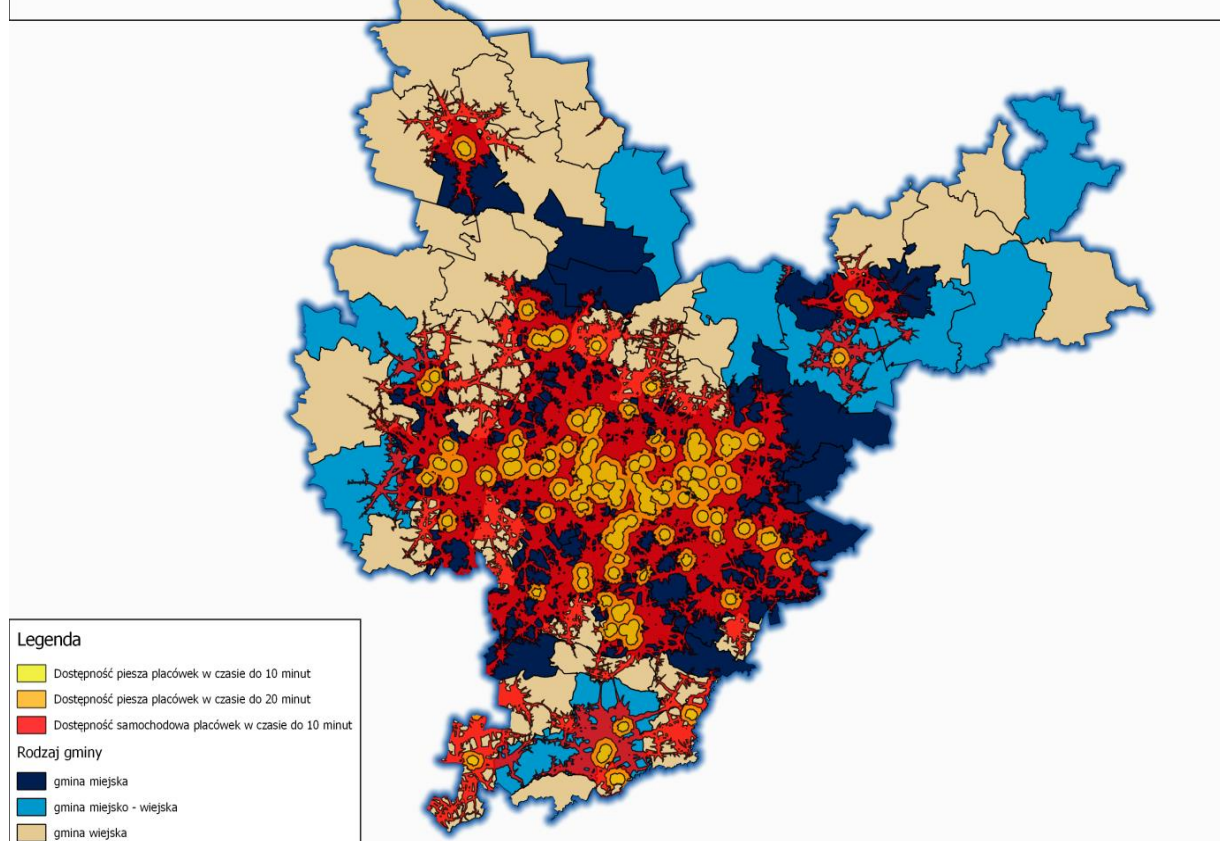
Mapa 7 Dostępność czasowa do usług opieki nad dziećmi do lat 3 w Subregionie Zachodnim. Źródło: opracowanie własne na podstawie modelu opracowanego przez Regionalne Centrum Analiz Strategicznych.

W subregionie zachodnim (por. tab. 9 i mapa 7) dobry dostęp czasowy występuje w czterech gminach: Żory, Wodzisław Śląski, Rydułtowy i Radlin, tj. powyżej 50 % ludności tych gmin zamieszkuje strefę o dostępności do usług opieki nad dziećmi do lat 3 w czasie niższym niż 20 minut. W pozostałych gminach dostęp jest ograniczony lub go brak, również w aspekcie przestrzennym. W całym subregionie dostępność samochodowa jest na stosunkowo wysokim poziomie, brak gmin bez takiej formy dotarcia do opisywanej usługi.

Subregion centralny				
Gmina	Dostępność pieszka		Dostępność samochodowa	
	Gmina w strefie (%) do 20 minut	Ludność w strefie (%) do 20 minut	Gmina w strefie (%) do 10 minut	Ludność w strefie (%) do 10 minut
Będzin	34,00%	69,55%	93,00%	98,76%
Bieruń	0,00%	0,00%	15,00%	23,14%
Bobrowniki	10,00%	20,30%	59,00%	78,33%
Bojszowy	0,00%	0,00%	32,00%	41,93%
Boronów	0,00%	0,00%	69,00%	1,00%
Bytom	28,00%	54,66%	97,00%	83,00%
Chełm Śląski	0,00%	0,00%	47,00%	70,39%
Chorzów	63,00%	88,68%	95,00%	99,89%
Ciasna	0,00%	0,00%	64,00%	1,00%
Czeladź	57,00%	62,69%	97,00%	99,41%
Dąbrowa Górnicza	9,00%	65,74%	29,00%	84,45%
Gierałtówice	0,00%	0,00%	64,00%	83,27%
Gliwice	28,00%	67,68%	85,00%	98,54%
Goczałkowice-Zdrój	15,00%	72,04%	27,00%	88,88%
Herby	0,00%	0,00%	19,00%	0,00%
Imielin	22,00%	56,63%	67,00%	94,47%
Irządze	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Jaworzno	14,00%	49,41%	56,00%	90,89%
Kalety	0,00%	0,00%	85,00%	0,00%
Katowice	48,00%	87,09%	81,00%	98,76%
Knurów	10,00%	53,59%	61,00%	89,90%
Kobiór	0,00%	0,00%	17,00%	41,89%
Kochanowice	0,00%	0,00%	6,00%	17,00%
Koszęcin	0,00%	0,00%	16,00%	5,00%
Kroczyce	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Krupski Młyn	0,00%	0,00%	82,00%	0,00%
Lędziny	0,00%	0,00%	45,00%	70,44%
Lubliniec	9,00%	73,42%	61,00%	39,00%
Łaziska Górne	14,00%	18,36%	89,00%	95,59%
Łazy	4,00%	22,54%	27,00%	61,52%
Miasteczko Śląskie	0,00%	0,00%	83,00%	6,00%
Miedźna	10,00%	45,84%	56,00%	82,83%
Mierzęcice	0,00%	0,00%	3,00%	5,90%
Mikołów	14,00%	59,74%	64,00%	92,16%

Mysłowice	22,00%	69,49%	82,00%	97,26%
Ogrodzieniec	0,00%	0,00%	8,00%	29,22%
Ornontowice	0,00%	0,00%	64,00%	76,40%
Orzesze	1,00%	0,59%	39,00%	70,74%
Ożarowice	0,00%	0,00%	90,00%	14,00%
Pawłowice	8,00%	41,36%	65,00%	85,93%
Pawonków	0,00%	0,00%	11,00%	9,00%
Piekary Śląskie	12,00%	17,23%	75,00%	39,00%
Pilchowice	0,00%	0,00%	19,00%	28,55%
Pilica	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Poręba	0,00%	0,00%	15,00%	38,57%
Psary	0,00%	0,00%	40,00%	53,44%
Pszczyna	8,00%	37,09%	48,00%	84,04%
Pyskowice	30,00%	84,42%	69,00%	91,31%
Radzionków	0,00%	0,00%	95,00%	69,00%
Ruda Śląska	49,00%	79,10%	90,00%	98,97%
Rudziniec	0,00%	0,00%	6,00%	17,05%
Siemianowice Śląskie	52,00%	76,28%	95,00%	99,51%
Siewierz	0,00%	0,00%	0,00%	0,31%
Sławków	0,00%	0,00%	0,00%	0,52%
Sosnowiec	44,00%	76,30%	84,00%	98,31%
Sośnicowice	0,00%	0,00%	16,00%	41,23%
Suszec	0,00%	0,00%	29,00%	60,31%
Szczekociny	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Świerklaniec	11,00%	32,45%	95,00%	64,00%
Świętochłowice	93,00%	95,14%	99,00%	98,80%
Tarnowskie Góry	25,00%	68,28%	81,00%	70,00%
Toszek	0,00%	0,00%	11,00%	15,43%
Tworóg	0,00%	0,00%	99,00%	5,00%
Tychy	38,00%	91,37%	81,00%	99,16%
Wielowieś	0,00%	0,00%	2,00%	1,74%
Włodowice	0,00%	0,00%	7,00%	23,52%
Wojkowice	8,00%	16,34%	75,00%	88,24%
Woźniki	0,00%	0,00%	2,00%	0,00%
Wry	3,00%	2,11%	43,00%	69,16%
Zabrze	33,00%	71,80%	83,00%	96,10%
Zawiercie	13,00%	69,81%	47,00%	93,01%
Zbrosławice	0,00%	0,00%	93,00%	32,00%
Żarnowiec	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%

Tabela 10 Dostępność czasowa do usług opieki nad dziećmi do lat 3 w Subregionie Centralnym. Źródło: opracowanie własne na podstawie modelu opracowanego przez Regionalne Centrum Analiz Strategicznych.

Mapa 8 Dostępność czasowa do usług opieki nad dziećmi do lat 3 w Subregionie Centralnym. Źródło: opracowanie własne na podstawie modelu opracowanego przez Regionalne Centrum Analiz Strategicznych.

W subregionie centralnym (por. tab. 10 i mapa 8) najlepszym dostępem mieszkańców do instytucjonalnych form opieki charakteryzują się miasta powyżej 50 tys. ludności w tym te największe: Świętochłowice (95%), Tychy (91,37%), Chorzów (88%), Katowice (87%), Ruda Śląska (79%), Siemianowice Śląskie (76%), Sosnowiec (76%). Wśród mniejszych gmin dobrą dostępnością ludności charakteryzują się: Pyskowice, Wielowieś i Lubliniec. W całym subregionie dostępność samochodowa jest na stosunkowo wysokim poziomie. Gminy charakteryzujące się dostępnością samochodową na poziomie przekraczającym 20 minut dojazdu to 3 gminy z obszarów skrajnie peryferyjnych: Irządze, Szczekociny, Żarnowiec oraz 2 do nich przylegające: Kroczyce oraz Pilica.

2.3. Klasyfikacja gmin województwa śląskiego wg. metodologii Webb'a

Dane prognostyczne w zakresie liczby dzieci do lat 3 pokazują, że aby syntetyczny wskaźnik zapotrzebowania na usługi opieki nad dziećmi do lat 3 służył zaprogramowaniu interwencji na kolejne lata jego składowa powinna pokazywać dynamikę sytuacji demograficznej w gminie.

Celem realizacji powyższego założenia w opracowaniu wykorzystano klasyfikację gmin według modelu rozwoju demograficznego Webba⁶, który na podstawie danych o przyroście naturalnym oraz saldzie migracji dzieli jednostki terytorialne na 8 typów.

Typ A – dodatni przyrost naturalny przewyższa ujemne saldo migracji,

Typ B – dodatni przyrost naturalny jest wyższy od dodatniego salda migracji,

Typ C – dodatni przyrost naturalny jest niższy od dodatniego salda migracji,

Typ D – dodatnie saldo migracji z nadwyżką rekompensuje ujemny przyrost naturalny,

Typ E – ujemny przyrost naturalny nie jest rekompensowany przez dodatnie saldo migracji,

Typ F – ujemny przyrost naturalny z ujemnym, ale nie mniejszym (w wartości bezwzględnej) saldem migracji,

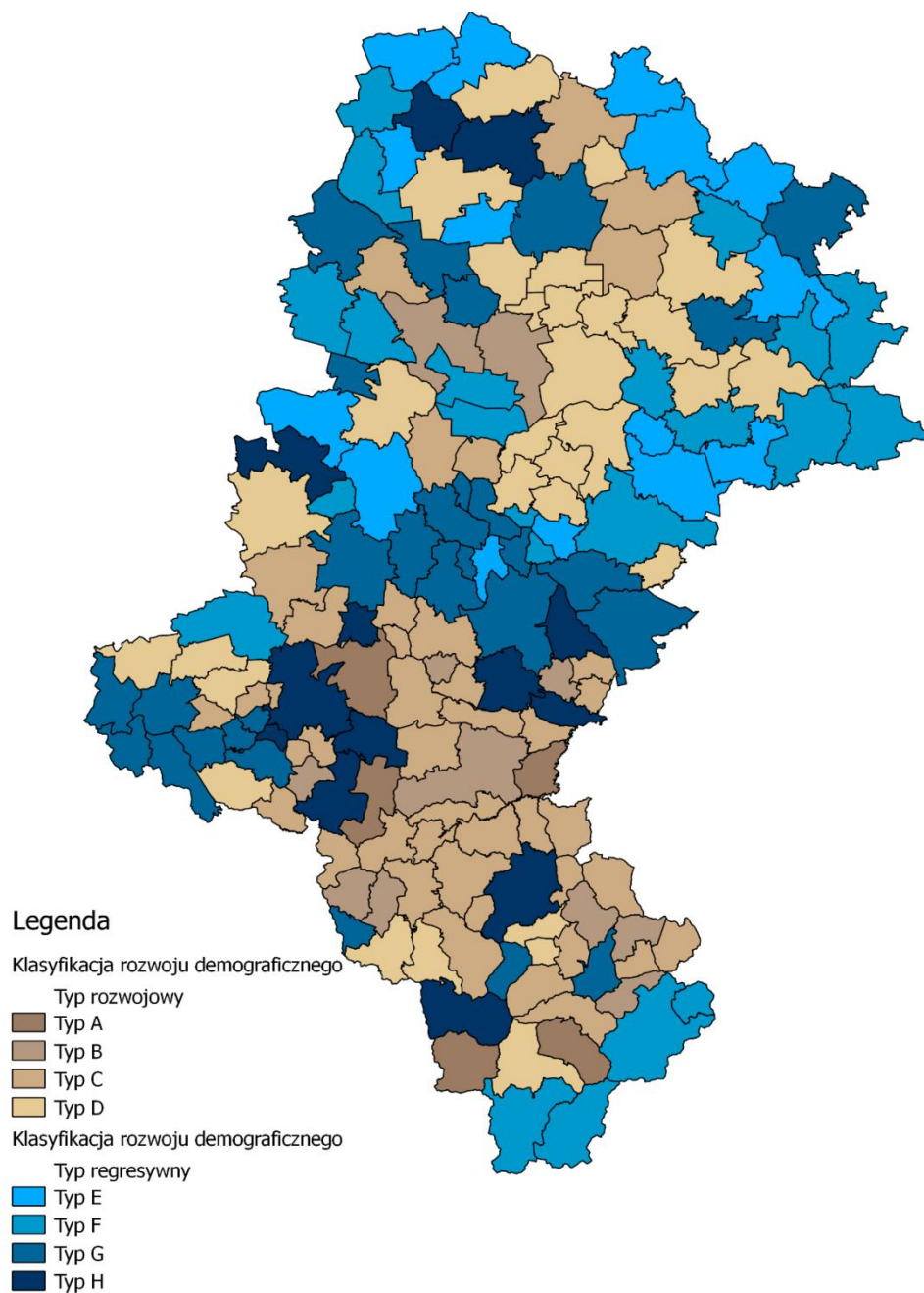
Typ G – ujemny przyrost naturalny z ujemnym, ale nie większym (w wartości bezwzględnej) saldem migracji,

Typ H – ujemne saldo migracji nie jest rekompensowane przez dodatni przyrost naturalny,

Pierwsze cztery typy A – D, charakteryzują jednostki aktywne demograficznie, czyli rozwojowe; natomiast typy E – H oznaczają jednostki nieaktywne, w których ubywa ludności. Wskaźnik określający sytuację demograficzną w danej gminie stanowi element algorytmu o charakterze dopełniającym obraz sytuacji w gminach w obszarze będącym przedmiotem analizy.

Charakterystykę gmin według powyższej metodologii przedstawia poniższa mapa.

⁶ Webb J.W., 1964. Ruch naturalny i migracyjny jako składnik przemian ludnościowych. PZLG, 1, s.134-138.

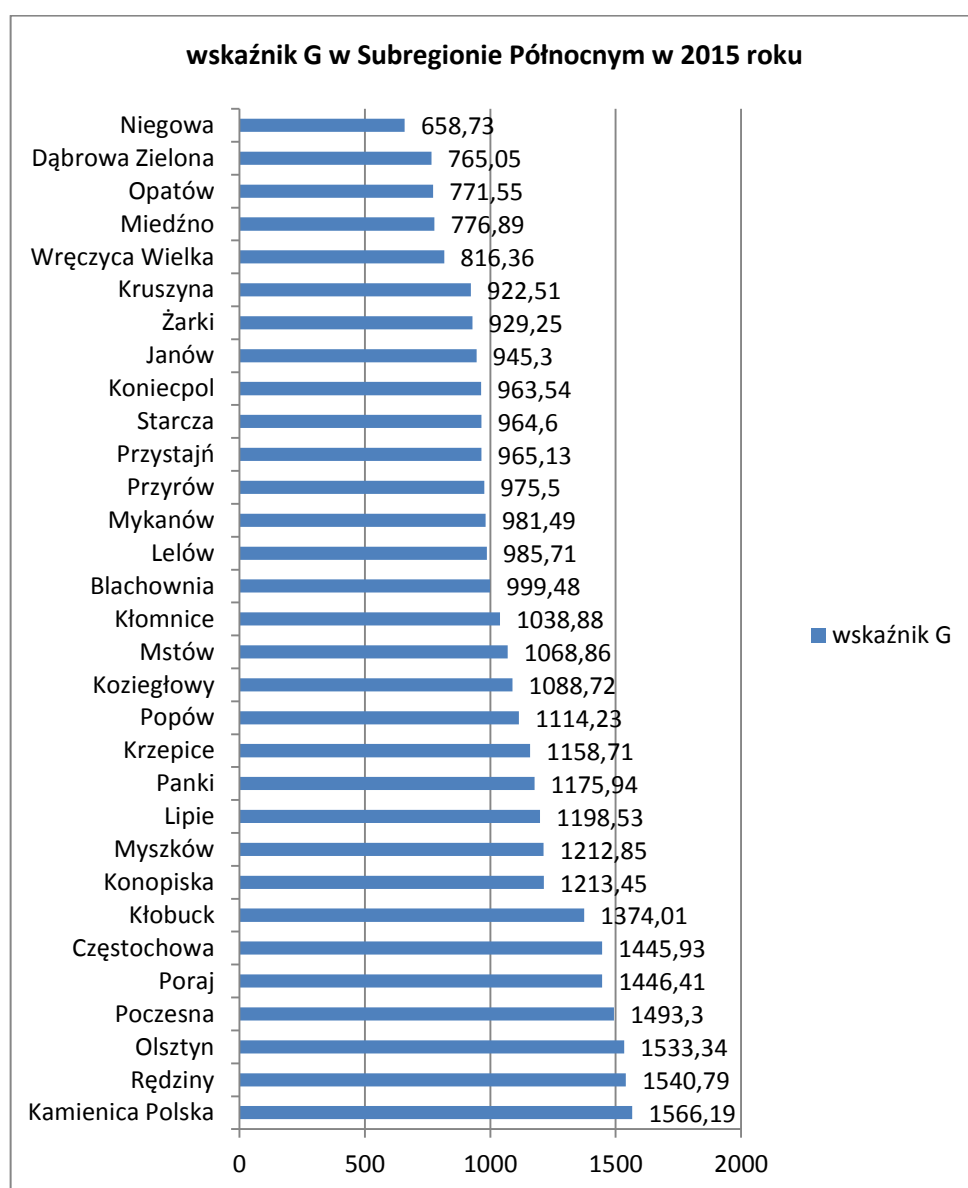

Mapa 9 Klasyfikacja rozwoju demograficznego gmin Webba na podstawie danych z lat 2011 – 2013. Źródło: Opracowanie własne

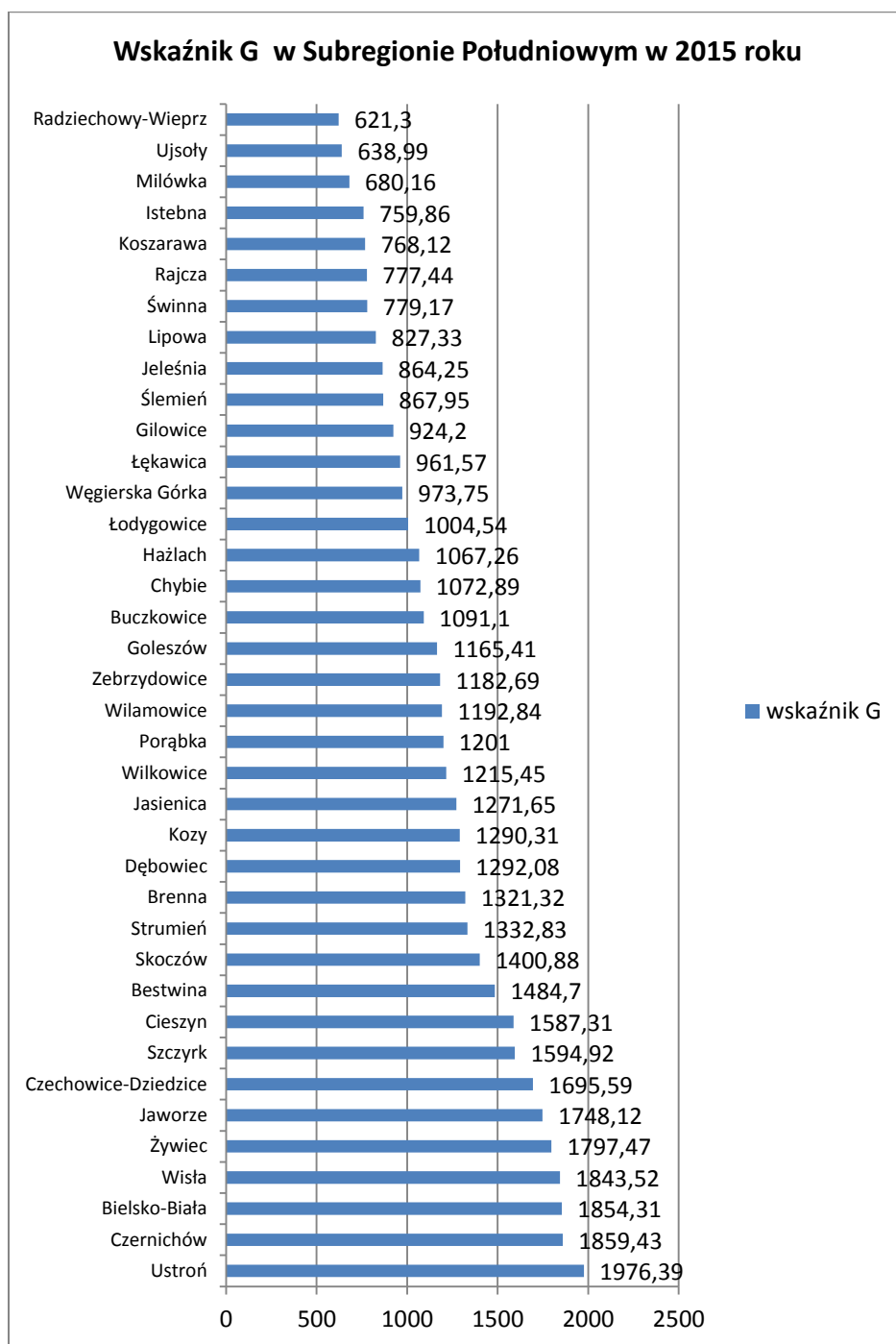
Szczegółowy opis sytuacji w województwie znalazł się w *Analizie dostępności usług edukacji przedszkolnej w województwie śląskim w latach 2014 – 2024*

2.4. Analiza poziomu dofinansowania gminy z budżetu państwa na podstawie wskaźnika G

W wyniku analizy danych zastanych, w tym struktury własnościowej podmiotów świadczących usługi opieki nad dziećmi do lat 3, należy uznać iż nie bez wpływu na możliwość korzystania z odpłatnych usług opieki nad dziećmi do lat 3 ma czynnik finansowy. W związku z tym niezbędne jest uwzględnienie wskaźnika gminnego w algorytmie dla potwierdzenia przyjętego założenia. W tym celu, dla określenia sytuacji finansowej gmin uwzględniono wskaźnik dochodów podatkowych w przeliczeniu na jednego mieszkańca, stanowiący podstawę do wyliczenia rocznych kwot części wyrównawczej subwencji ogólnej i wpłat na **2015** r. (wg zasad określonych w ustawie z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego - Dz.U. z 2010 r. Nr 80, poz. 526, z późn. zm.). Podstawą do wyliczenia tych wskaźników były dane o dochodach podatkowych za 2013 r. wg stanu na 30 czerwca 2014 r. Poziomy wskaźnika w poszczególnych gminach w podziale na subregiony przedstawiają poniższe wykresy.

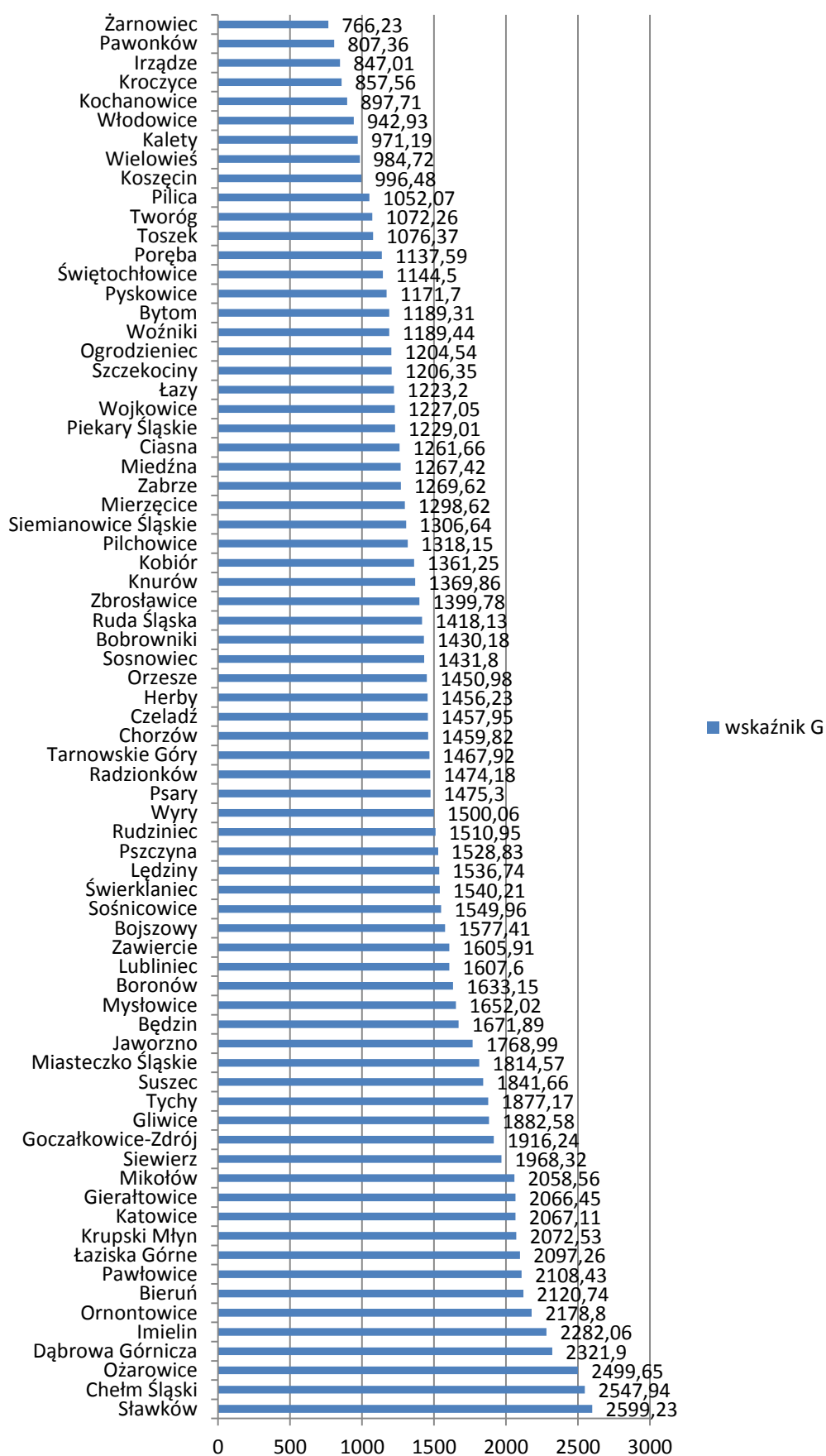

Wykres 9 Wskaźnik G w Subregionie Północnym w 2015 roku. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MF.

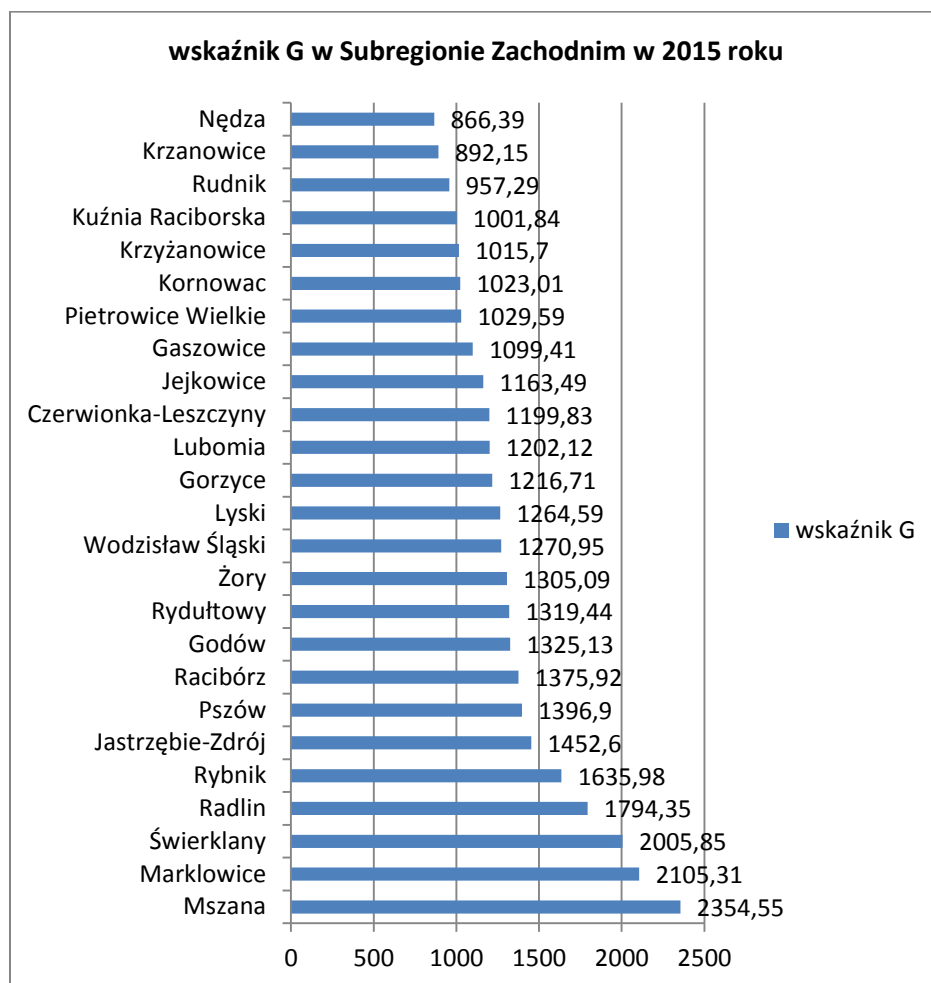

Wykres 10 Wskaźnik G w Subregionie Południowym w 2015 roku. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MF.

wskaźnik G w Subregionie Centralnym

Wykres 11 Wskaźnik G w Subregionie Centralnym w 2015 roku. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MF.

Wykres 12 Wskaźnik G w Subregionie Zachodnim w 2015 roku. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MF.

Wskaźnik gminny **Gg** dla kraju w 2015 roku wynosi: 1.435,18; Kwotę podstawową subwencji ogólnej otrzymuje gmina, w której wskaźnik dochodów podatkowych na jednego mieszkańca w gminie, zwany dalej „wskaźnikiem G”, jest mniejszy niż 92% wskaźnika dochodów podatkowych dla wszystkich gmin.

3. Postać syntetyczna wskaźnika zapotrzebowania na usługi opieki nad dziećmi do lat 3 oraz wyniki przeprowadzonej analizy

Analizując sytuację dostępu do opieki nad dziećmi do lat 3 w województwie śląskim, wypracowano algorytm składający się z powyżej omówionych wskaźników, dzięki któremu będzie można, pomimo generalnie niekorzystnej sytuacji w całym województwie ukierunkować wsparcie w pierwszej kolejności na obszary/ gminy cechujące się największymi zapóźnieniami społeczno – gospodarczymi z ograniczonym dostępem do tego typu usług.

Syntetyczny wskaźnik zapotrzebowania na usługi opieki nad dziećmi do lat 3 w gminach województwa śląskiego (Wzu) wyliczony za pomocą tego algorytmu przyjmuje więc postać:

$$Wzu=50\%*Nd + 30\%*(30\%*Dp+70\%*DI)+10\%*Tr+ 10\% G$$

Składowe algorytmu dające podstawę do wyliczenia syntetycznego wskaźnika zapotrzebowania na usługi o opieki nad dziećmi do lat 3 w gminach województwa śląskiego (**Wzu**):

Nd - Dostępność miejsc przedstawiona jako procent niedoboru miejsc

$$Nd = 1-(\text{liczba dzieci w gminie w wieku do 3lat/liczba miejsc w żłobkach})*100\%$$

Procentowa wartość niedoboru preferuje gminy mniejsze, w przypadku wartości jednostkowej najwięcej zyskałyby duże ośrodki miejskie, zrzucając małe gminy na margines

Dp i DI - Dostępność czasowa:

$$Dp - \text{dostępność przestrzenna} - Dp=0,3[(70\%(1 - Dtp)+30\%(1-Dts)]$$

Dtp – dostępność przestrzenna pieszo = % terenu gminy z którego można się dostać do placówki w mniej niż 20 minut pieszo

Dts - dostępność przestrzenna samochodem = % terenu gminy z którego można się dostać do placówki w mniej niż 10 minut samochodem

$$DI - \text{dostępność ludności} - DI=0,3[(70\%(1 - Dlp)+30\%(1-Dls)]$$

Dlp – Dostępność ludności pieszo = % populacji gminy, która zamieszkuje tereny o dostępności poniżej 20 min pieszo

Dls - Dostępność ludności samochodem = % populacji gminy, która zamieszkuje tereny o dostępności poniżej 10 min samochodem

Na podstawie siatki gęstości zaludnienia o dokładności 1km²

Wskaźnik został zastosowany poprzez pokazanie białych plam w przestrzeni zapewniając dostosowanie przestrzennej lokalizacji miejsc opieki do potrzeb. Wskaźnik ten również zapewnia porównywalność danych pomiędzy gminami miejskimi i wiejskimi.

Tr - Typ rozwojowy gminy w latach 2011-13

$$Tr = \{A - 0,15; B - 0,35; C - 0,35; D - 0,07; E - 0,03; F - 0; G - 0; H - 0,05\}$$

Typ A – dodatni przyrost naturalny przewyższa ujemne saldo migracji

Typ B – dodatni przyrost naturalny jest wyższy od dodatniego salda migracji

Typ C – dodatni przyrost naturalny jest niższy od dodatniego salda migracji

Typ D – dodatnie saldo migracji z nadwyżką rekompensuje ujemny przyrost naturalny

Typ E – ujemny przyrost naturalny nie jest rekompensowany przez dodatnie saldo migracji

Typ F – ujemny przyrost naturalny z ujemnym, ale nie mniejszym (w wartości bezwzględnej) saldem migracji

Typ G – ujemny przyrost naturalny z ujemnym, ale nie większym (w wartości bezwzględnej) saldem migracji

Typ H – ujemne saldo migracji nie jest rekompensowane przez dodatni przyrost naturalny

Wskaźnik został wprowadzony ze względu na konieczność zaprogramowania wsparcia uwzględniając trwałość miejsc opieki.

G - Wskaźnik gminny wskaźnik dochodów podatkowych w przeliczeniu na jednego mieszkańca dla poszczególnych gmin

Został uwzględniony dla zapewnienia wsparcia gmin w trudnej sytuacji z zapóźnieniami społeczno-gospodarczymi.

G= wskaźnik dochodów podatkowych w przeliczeniu na jednego mieszkańca dla poszczególnych gmin

Wszystkie składowe algorytmu, w celu zapewnienia możliwości ich porównania, zostały sprowadzone do przedziału [0-1] używając przekształcenia ilorazowego w ujęciu klasycznym wg. wzoru:

$$z_{ij} = \frac{x_{ij}}{\max_i \{x_{ij}\}}$$

$$i=1,2,\dots,n;$$

$$j=1,2,\dots,m.$$

Wartości wskaźnika dla całego województwa kształtują się w przedziale od **0,753872** dla gminy wiejskiej Radziechowy Wieprz do **0,467998** dla gminy miejskiej Cieszyn. Obie te gminy usytuowane są w Subregionie Południowym.

Poziomy wskaźnik w poszczególnych subregionach pokazują poniższe tabele.

Subregion Południowy		
Rodzaj gminy	Gmina	Wskaźnik
gmina wiejska	Radziechowy-Wieprz	0,753872
gmina wiejska	Ślemień	0,751607
gmina wiejska	Łękawica	0,745267
gmina wiejska	Gilowice	0,744836
gmina wiejska	Świnna	0,744644
gmina wiejska	Lipowa	0,744250
gmina wiejska	Chybie	0,743723
gmina wiejska	Istebna	0,735766
gmina wiejska	Milówka	0,730832
gmina wiejska	Porąbka	0,729474
gmina wiejska	Węgierska Górka	0,727527
gmina wiejska	Ujsoty	0,725416
gmina miejsko - wiejska	Wilamowice	0,725033
gmina wiejska	Brenna	0,724625
gmina wiejska	Koszarawa	0,720448
gmina wiejska	Rajcza	0,720090
gmina miejsko - wiejska	Strumień	0,718804
gmina wiejska	Hażlach	0,716751
gmina wiejska	Jeleśnia	0,716750
gmina wiejska	Jasienica	0,714825
gmina wiejska	Dębowiec	0,713237
gmina wiejska	Czernichów	0,713016
gmina wiejska	Bestwina	0,701584
gmina wiejska	Wilkowice	0,689776
gmina wiejska	Goleszów	0,688828
gmina miejska	Szczyrk	0,688635
gmina wiejska	Buczkowice	0,687111
gmina miejska	Wiśła	0,683661
gmina wiejska	Jaworze	0,681230
gmina wiejska	Zebrzydowice	0,669207
gmina miejsko - wiejska	Czechowice-Dziedzice	0,646802
gmina wiejska	Łodygowice	0,634970
gmina wiejska	Kozy	0,620260
gmina miejsko - wiejska	Skoczów	0,614718

gmina miejska	Żywiec	0,588537
gmina miejska	Ustroń	0,566049
gmina miejska	Bielsko-Biała	0,561746
gmina miejska	Cieszyn	0,467998

Tabela 11 Syntetyczny wskaźnik dostępności usług opieki nad dziećmi do lat 3 w subregionie południowym

W subregionie Południowym wyznaczono proponowaną granicę preferencji na poziomie **0,715787**

Subregion Północny		
Rodzaj gminy	Gmina	Wskaźnik
gmina wiejska	Mstów	0,740977702
gmina wiejska	Mykanów	0,740479679
gmina wiejska	Niegowa	0,724656725
gmina wiejska	Miedźno	0,723546942
gmina wiejska	Janów	0,720620304
gmina wiejska	Opatów	0,720221421
gmina wiejska	Wręczyca Wielka	0,719642359
gmina wiejska	Starcza	0,719056031
gmina wiejska	Kruszyna	0,717508335
gmina wiejska	Lelów	0,715076846
gmina miejsko - wiejska	Żarki	0,713530842
gmina wiejska	Kłomnice	0,713019305
gmina wiejska	Przystajń	0,712868619
gmina miejsko - wiejska	Koniecpol	0,712541433
gmina wiejska	Popów	0,710132305
gmina miejsko - wiejska	Blachownia	0,70798874
gmina wiejska	Panki	0,70775814
gmina wiejska	Lipie	0,706889036
gmina wiejska	Przyrów	0,705453613
gmina miejsko - wiejska	Krzepice	0,705421029
gmina miejsko - wiejska	Koziegłowy	0,704037417
gmina wiejska	Kamienica Polska	0,696458278
gmina wiejska	Rędziny	0,695240789
gmina wiejska	Poczesna	0,685148957
gmina wiejska	Olsztyn	0,659609924
gmina wiejska	Konopiska	0,650025025
gmina miejska	Myszków	0,642364624
gmina miejsko - wiejska	Kłobuck	0,634410568

gmina wiejska	Poraj	0,630226088
gmina wiejska	Dąbrowa Zielona	0,608684934
gmina miejska	Częstochowa	0,600849727

Tabela 12 Syntetyczny wskaźnik dostępności usług opieki nad dziećmi do lat 3 w subregionie północnym

W subregionie Północnym wyznaczono proponowaną granicę preferencji na poziomie **0,707989**

Subregion Zachodni		
Rodzaj Gminy	Gmina	Wskaźnik
gmina wiejska	Godów	0,72690992
gmina wiejska	Kornowac	0,72685831
gmina wiejska	Rudnik	0,711857
gmina miejsko - wiejska	Kuźnia Raciborska	0,71141878
gmina miejsko - wiejska	Krzanowice	0,70573848
gmina wiejska	Krzyżanowice	0,70500276
gmina wiejska	Jejkowice	0,70449629
gmina wiejska	Lubomia	0,70371325
gmina wiejska	Nędza	0,7012264
gmina wiejska	Gorzyce	0,70098449
gmina wiejska	Pietrowice Wielkie	0,69902022
gmina wiejska	Gaszowice	0,69849055
gmina wiejska	Lyski	0,69583633
gmina wiejska	Świerklany	0,67385578
gmina miejska	Pszów	0,67332608
gmina wiejska	Mszana	0,66709317
gmina wiejska	Marklowice	0,66613043
gmina miejsko - wiejska	Czerwionka-Leszczyny	0,64186841
gmina miejska	Rybnik	0,61022012
gmina miejska	Racibórz	0,6008206
gmina miejska	Wodzisław Śląski	0,59553398
gmina miejska	Jastrzębie-Zdrój	0,58920684
gmina miejska	Radlin	0,58905242
gmina miejska	Rydułtowy	0,58602459
gmina miejska	Żory	0,53482009

Tabela 13 Syntetyczny wskaźnik dostępności usług opieki nad dziećmi do lat 3 w subregionie zachodnim

W subregionie Zachodnim wyznaczono proponowaną granicę preferencji na poziomie **0,695836**

Subregion Centralny		
Rodzaj	Gmina	Wskaźnik

gmina wiejska	Koszęcin	0,743809177
gmina miejsko - wiejska	Woźniki	0,739196903
gmina wiejska	Kochanowice	0,7364117
gmina wiejska	Kroczyce	0,724007152
gmina wiejska	Pilchowice	0,723588085
gmina wiejska	Żarnowiec	0,720520885
gmina wiejska	Kobiór	0,719378242
gmina wiejska	Irządze	0,717413042
gmina wiejska	Wielowieś	0,714272317
gmina wiejska	Włodowice	0,713856509
gmina miejska	Kalety	0,712635473
gmina miejsko - wiejska	Sośnicowice	0,712491378
gmina wiejska	Pawonków	0,711354781
gmina wiejska	Tworóg	0,710766716
gmina miejsko - wiejska	Pilica	0,709523782
gmina wiejska	Bojszowy	0,707678634
gmina miejsko - wiejska	Toszek	0,707642363
gmina wiejska	Mierzęcice	0,705034787
gmina miejska	Orzesze	0,703651985
gmina miejsko - wiejska	Szczekociny	0,703588178
gmina miejska	Lędziny	0,699903722
gmina wiejska	Ciasna	0,699655981
gmina wiejska	Wyry	0,699370441
gmina miejsko - wiejska	Ogrodzieniec	0,698282727
gmina miejska	Poręba	0,697180962
gmina wiejska	Suszec	0,694050508
gmina wiejska	Herby	0,693974562
gmina wiejska	Rudziniec	0,693682687
gmina wiejska	Boronów	0,686817092
gmina miejsko - wiejska	Siewierz	0,681203693
gmina wiejska	Zbrosławice	0,68046626
gmina wiejska	Psary	0,67921733
gmina wiejska	Gierałtowice	0,67236189
gmina wiejska	Krupski Młyn	0,670263693
gmina wiejska	Ornontowice	0,669586111
gmina miejska	Miasteczko Śląskie	0,66637696
gmina miejska	Bieruń	0,664828156

gmina wiejska	Chełm Śląski	0,660560831
gmina miejska	Radzionków	0,657830261
gmina miejska	Sławków	0,656883689
gmina miejska	Wojkowice	0,653284195
gmina wiejska	Ożarówce	0,65184044
gmina wiejska	Świerklaniec	0,643997305
gmina miejsko - wiejska	Łazy	0,637527095
gmina miejsko - wiejska	Pszczyna	0,632171329
gmina miejska	Piekary Śląskie	0,625315535
gmina miejska	Łaziska Górne	0,623964175
gmina miejska	Knurów	0,623723447
gmina wiejska	Miedźna	0,613726746
gmina miejska	Bytom	0,603099195
gmina miejska	Jaworzno	0,599319159
gmina miejska	Imielin	0,596153529
gmina miejska	Tarnowskie Góry	0,595867441
gmina wiejska	Bobrowniki	0,589951237
gmina miejska	Zawiercie	0,581807913
gmina wiejska	Pawłowice	0,575229858
gmina miejska	Mysłowice	0,572993427
gmina miejska	Zabrze	0,570486689
gmina miejska	Dąbrowa Górnicza	0,565267563
gmina miejska	Ruda Śląska	0,562222056
gmina miejska	Czeladź	0,561182084
gmina miejska	Sosnowiec	0,560641361
gmina miejska	Mikołów	0,558471428
gmina miejska	Gliwice	0,557732808
gmina miejska	Siemianowice Śląskie	0,551360368
gmina miejska	Lubliniec	0,546198344
gmina miejska	Będzin	0,532908464
gmina miejska	Pyskowice	0,526721965
gmina miejska	Świętochłowice	0,523141541
gmina miejska	Chorzów	0,519860305
gmina miejska	Tychy	0,514368286
gmina miejska	Katowice	0,492528818
gmina wiejska	Goczałkowice-Zdrój	0,487573177

Tabela 14 Syntetyczny wskaźnik dostępności usług opieki nad dziećmi do lat 3 w subregionie centralnym

4. Podsumowanie i wnioski

Pomimo zaobserwowanej dynamiki rozwoju usług opieki nad dziećmi do lat 3, należałoby zintensyfikować działania, tak aby były one narzędziem mającym realne przełożenie na stymulowanie aktywności zawodowej osób opiekujących się dziećmi do lat 3. Przywołane w przedmiotowej analizie dane jednoznacznie pokazują, że dostępne w regionie miejsca opieki nie zaspokajają zdiagnozowanego zapotrzebowania. Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach, oddziałach i klubach dziecięcych wynosił w 2014 r. na poziomie województwa 5,1% czyli poniżej średniej krajowej (5,8%), w subregionach południowym, zachodnim i północnym kształtował się poniżej średniej wojewódzkiej, w subregionie osiągnął 6,3%, co jest wciąż wartością bardzo niską. W porównaniu do lat 2012 i 2013 poziom ten w poszczególnych subregionach jak i na poziomie województwa sukcesywnie wzrasta, jednak osiągnięcie w kolejnym roku wyższego odsetka dzieci objętych opieką wymaga dynamicznego wzrostu liczby miejsc. Sytuacja ta przełoży się na możliwości godzenia życia zawodowego z rodzinnym rodziców/opiekunów małych dzieci.

Pomimo zróżnicowanej sytuacji w subregionach, pod kątem ilości placówek, mając na uwadze nawet największą dynamikę ich rozwoju i powstawania, jak miało to miejsce w subregionie centralnym (nie bez wpływu wsparcia zewnętrznych źródeł finansowania m. in. Programu Maluch), również przy spadku liczby dzieci przedstawionym w diagnozie, zapotrzebowanie na miejsca w/w placówkach nie będzie zaspokojone.

Biorąc pod uwagę bardzo małą liczbę placówek opieki w Subregionie Północnym i słabą dynamikę ich wzrostu w zestawieniu z drugim najniższym spadkiem liczby dzieci (21,9%) w perspektywie czasowej do 2024, subregion ten wymaga intensywnego wsparcia. Należy jednak pamiętać, w ślad za SRW Śląskie 2020+ jest to subregion o największym odsetku obszarów wiejskich (85,8%) z drugim po subregionie południowym najmniejszym odsetkiem liczby ludności miejskiej (58,5%), co powinno mieć przełożenie na dobór form wsparcia.

Ponadto zestawiając Tabelę nr 3 określającą gminy, w których brak instytucjonalnych miejsc opieki z tabelą nr 6 obrazującą nasilania zmian demograficznych w poszczególnych gminach można stwierdzić, że w gminach gdzie brak miejsc opieki, w szczególności charakteryzujących się najniższym spadkiem dzieci do lat 3 do 2024, w najbliższej perspektywie czasowej zapotrzebowanie będzie utrzymywało się na dotychczasowym poziomie.

Przyrost podmiotów z sektora prywatnego wpływa pozytywnie na dostępność usług opieki nad dziećmi do lat 3, wobec braku miejsc w placówkach publicznych, jednak barierą w zapewnieniu dziecku opieki mogą być są wysokie opłaty w placówkach prywatnych.

Liczba miejsc w żłobkach, oddziałach i klubach dziecięcych w przeliczeniu na 1000 dzieci patrząc na rozpiętość danych, od najwyższej wartości w subregionie centralnym (67) do najniższej w subregionie północnym (20), była w 2014 roku w całym województwie na niskim poziomie. Analizując jednocześnie wartości skrajne % zaspokojenia potrzeb w tym zakresie w gminie Goczałkowice Zdrój sięga 30% natomiast w 110 ze 167 gmin województwa śląskiego wynosi 0%.

Jak wskazuje zaprezentowany wskaźnik syntetyczny, uwzględniający spojrzenie przez pryzmat delimitacji przestrzennej, gminy wiejskie szczególnie te oddalone od lokalnych centrów rozwoju, skupiających funkcje i usługi dla ludności, były w niekorzystnej sytuacji. Tym bardziej, że w gminach wiejskich występuje problem dużego rozproszenia dzieci. Najbardziej ustabilizowana sytuacja była w miastach średnich.

Analizując sytuację trudno jednak nie zauważyć różnic w upowszechnieniu usług opieki nad dziećmi do lat 3 pomiędzy gminami miejskimi i wiejskimi, gdyż odsetek dzieci objętych opieką żłobkową na wsi w 2014 roku wynosił 1,1%, natomiast w mieście 6,4 %.

Powyższe wartości mogą wynikać z faktu, że w gminach miejskich, ze względu na profil społeczny mieszkańców (praca w zawodach pozarolniczych, zwykle poza miejscem zamieszkania) występują większe trudności w zapewnieniu opieki zastępczej nad dziećmi (ze strony osób wchodzących w skład gospodarstwa domowego), a tym samym istnieje większe zapotrzebowanie na miejsca w placówkach opieki. Jednocześnie samorządy tych gmin aktywnie działają pod względem rozwijania kolejnych miejsc opieki (jak pokazują to kolejne konkursy w ramach Programu MALUCH oraz projekty realizowane w ramach Działania 1.5 PO KL).

Również tendencja ta pozostaje utrzymana na poziomie centralnym w ramach PO WER 2014-2020, gdzie MPiPS preferuje w udzielaniu wsparcia gminy powyżej 5 tys. mieszkańców, kładąc nacisk na konieczność rozwijania kompetencji przedstawicieli podmiotów tworzących i prowadzących instytucje opieki nad dziećmi w wieku do lat 3, w pierwszej kolejności właśnie tych gmin.

W niewielkich gminach - głównie gminach wiejskich, niski odsetek dzieci objętych opieką, powiązany jest głównie, jak wskazano powyżej, z brakiem miejsc opieki nad dziećmi do lat 3, a także niską dostępnością przestrzenną (szczególnie w przypadku gmin oddalonych od aglomeracji).

Możliwy brak zgłaszanych potrzeb ich tworzenia, wynikać może z wyżej opisanych uwarunkowań społecznych, wysokich kosztów utworzenia i funkcjonowania miejsc opieki pojawiających się w związku z mniejszą gęstością zaludnienia, a także pojawiającymi się trudnościami w aktywizacji zawodowej matek. Często są to także gminy o ograniczonych możliwościach budżetowych, jak pokazuje opisywany wskaźnik G.

W związku z powyższym, należy wziąć pod uwagę alternatywne rozwiązania, w większym stopniu adekwatne do potrzeb tychże obszarów, jak na przykład organizowanie form dziennego opiekuna. Zorganizowanie opieki sprawowanej przez dziennego opiekuna nie wymaga tak dużych nakładów finansowych, tak jak np. w przypadku utworzenia żłobka czy klubu dziecięcego. Opieka jest sprawowana w warunkach domowych, a czas sprawowania opieki przez dziennego opiekuna efektywniej dopasowany do czasu pracy rodziców.

W ślad za Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej można wskazać **korzyści** z zatrudnienia dziennego opiekuna:

- jest to **najprostsza forma** opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 (w zależności od wieku dzieci dzienny opiekun może mieć pod opieką do 3-5 dzieci);
- bardzo **krótki czas zorganizowania instytucji** (głównym wymogiem jest przeszkolenie dziennego opiekuna i jego niekaralność, nie ma warunków lokalowo-sanitarnych);
- szeroki zakres **swobody regulowania warunków pracy** dziennego opiekuna i sprawowania opieki;
- gmina ma możliwość elastycznego ustalania czasu i okresu sprawowania opieki (czas i okres opieki może być dopasowany do indywidualnych potrzeb rodziców i możliwości gminy);

- **tworzenie sieci** lub zespołów dziennych opiekunów (pozwala na wzajemne zastępstwa w przypadku, np. choroby, urlopu i powoduje, że rodzic nie jest ograniczany czasem pracy jednego opiekuna);
- **niższe koszty dla gmin** (mniejsze niż żłobek i klub dziecięcy), nie ma nakładów na budowę, oraz dla rodziców (koszty mniejsze niż niania);
- możliwość zawarcia **porozumień międzygminnych** w sprawie utworzenia instytucji dziennego opiekuna w przypadku małej liczby dzieci w danej gminie (jest szczególnie korzystne i pożądane w małych gminach wiejskich);
- osoba bezrobotna nie płaci podatków na rzecz gminy, natomiast jeżeli gmina zorganizuje jej miejsce pracy w formie dziennego opiekuna **zaczyna je płacić** (jest szczególnie korzystne i pożądane w małych gminach wiejskich).

Analizując sytuację w województwie śląskim od strony zgłaszanego przez gminy zapotrzebowania, nieproporcjonalne do skali obiektywnie diagnozowanego (niedostatecznego) rozwoju liczby i struktury różnych form opieki instytucjonalnej – większa część gmin nie deklaruje niezaspokojonego popytu w tym zakresie. Na koniec 2014 r. tylko 34 gminy (tj. ok. 20%) w województwie, w tym tylko jedna gmina wiejska, zadeklarowały potrzebę powstania nowych miejsc opieki – określając to zapotrzebowanie łącznie na 2189 miejsc (wzrost zapotrzebowania w porównaniu z 2013 rokiem z 1710 miejsc), pomimo że analiza wskazuje, że taka potrzeba istnieje, gdyż nie funkcjonują w większości gmin placówki opieki nad dziećmi do lat 3. Natomiast jak wynika ze Sprawozdań z wykonywania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 (OP-3) dla Wojewody Śląskiego/MPiPSu, głównym źródłem informacji, z jakich korzystają gminy, są listy rezerwowe istniejących już placówek, brak jednak rozeznania ogólnych potrzeb gmin na terenie których istnieje brak placówek opieki, a także czy na listach rezerwowych wśród oczekujących figurują dzieci z gmin sąsiednich, w tym pozbawionych dostępu do usług opieki nad dziećmi do lat 3.

Mając na uwadze wyniki przedmiotowej analizy, celem jak najszerzego upowszechnienia opieki nad dziećmi do lat 3 (funkcjonującej jako instrumentu oddziaływania na regionalny rynek pracy), proponuje się w ramach konkursów nie wprowadzać ograniczeń terytorialnych w dostępie do wsparcia. Zasadnym jest natomiast profilowanie wsparcia pod kątem zapotrzebowania na konkretne formy opieki, tj. mniej wymagające finansowo i organizacyjnie, jak instytucja dziennego opiekuna (która powinna być rozwijana w szczególności na obszarach wiejskich). Żłobki i kluby dziecięce powinny być natomiast wspierane w gminach miejskich oraz w części miejskiej gmin miejsko-wiejskich.

W przypadku wsparcia w formule Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych/ Regionalnych Inwestycji Terytorialnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020, biorąc pod uwagę różne składowe w szczególności określone w wyżej omówionym algorytmie, należy określić specyfikę wsparcia kryteriami wyboru, uwzględniającymi poniższe zależności:

Subregion północny jako subregion o największym odsetku obszarów wiejskich gdzie Aglomeracja częstochowska wykazuje tendencje do rozwoju monocentrycznego z ośrodkiem w Częstochowie, w której koncentruje się większość funkcji i usług społecznych. należy rozróżniać strefę podmiejską Aglomeracji, w której dostęp do usług opieki należy rozwijać w samej Częstochowie, od lokalnych centrów rozwoju: Kłobucka oraz Myszkowa. Pomimo tego, że w miastach tych na przestrzeni lat 2011-2013 notowano ujemne saldo migracji oraz przynależą one do typu regresywnego według klasyfikacji Webb'a należy zauważyć, że podobne trendy rozwojowe zaobserwowano również w

gminach zlokalizowanych przy granicach województwa z dala od dużych ośrodków miejskich, dlatego też i one wymagają wsparcia, z tym, że powinno być one wprowadzane bardziej punktowo i w sposób preferujący bardziej elastyczne formy zaspakajania przedmiotowej potrzeby.

W **subregionie zachodnim** ośrodek subregionalny ma charakter policentryczny, jego obszary śródmiejskie stanowią duże miasta na prawach powiatu: Rybnik, Jastrzębie-Zdrój, Żory oraz przyległe gminy miejskie: Pszów, Radlin, Rydułtowy i Wodzisław Śląski. Są to ośrodki organizacji usług publicznych o znaczeniu regionalnym. W 2014 roku w poszczególnych powiatach żłobki i kluby dziecięce rozkładały się równomiernie, stąd w całym subregionie dostępność samochodowa do usług opieki jest na stosunkowo wysokim poziomie (brak gmin z minimalną dostępnością powyżej 10 minut). W tym subregionie odnotowano największy prognozowany spadek dzieci do lat 3, jednocześnie w gminach, gdzie dotychczas nie ma żadnych miejsc opieki odnotowano stosunkowo niski poziom spadku liczby dzieci do lat 3 – kształtuje się ona poniżej średniej subregionalnej i częściowo zostały one zakwalifikowane do gmin typu rozwojowego. Powyższa charakterystyka nie wskazuje na obszary wymagające szczególnego wsparcia, w związku z powyższym powinno ono zostać rozłożone równomiernie w zależności od zgłaszanych potrzeb.

W **subregionie centralnym** Ośrodek wojewódzki obejmuje obszar Aglomeracji Górnośląskiej, w skład której wchodzi miasta: Katowice, Bytom, Chorzów, Dąbrowa Górnicza, Gliwice, Jaworzno, Mysłowice, Piekary Śląskie, Ruda Śląska, Siemianowice Śląskie, Sosnowiec, Świętochłowice, Tychy, Zabrze. Zgodnie z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego obszar ten docelowo ma obejmować także: Tarnowskie Góry, Pyskowice, Radzionków, Knurów, Wojkowice, Łaziska Górne, Mikołów, Będzin, Czeladź i Sławków. Aglomeracja Górnośląska to ośrodek o charakterze policentrycznym organizujący usługi publiczne o zasięgu europejskim i krajowym. Jest ośrodkiem skupiającym nowoczesną i innowacyjną gospodarkę z dużą liczbą przedsiębiorstw, która zapewnia wysoką pozycję konkurencyjną regionu w skali krajowej i globalnej.

Jak pokazuje wskaźnik syntetyczny, dostępność usług zgodnie z przyjętymi składowymi jest bardzo zróżnicowana, przy czym nie zależy ona od kategorii gminy (miejska, miejsko-wiejska, wiejska). Jednocześnie należy pamiętać, że w gminach małych szczególnie wiejskich, dodatkowo oddalonych od dużych ośrodków miejskich inaczej rozkładają się potrzeby wsparcia – powinno być ono bardziej punktowe skupiać się na elastycznych formach opieki mniej obciążających kosztowo poszczególne budżety gmin. Natomiast dość niskie wartości wskaźnika syntetycznego w dużych miastach subregionu, powinny być analizowane z uwzględnieniem specyfiki Metropolii Górnośląskiej, ze względu na wielość funkcji jakie spełnia Metropolia i jej gęstość zaludnienia oraz bardzo dużą liczbę powiązań zewnętrznych obejmującą łącznie dojazdy do pracy i powiązania organizacyjne przedsiębiorstw w skali województwa, gdzie największym poziomem powiązań odznaczają się Katowice (166,5 tys.).

W **subregionie południowym** w skład Aglomeracji Bielskiej zakwalifikowane zostały gminy: Bielsko-Biała i Czechowice-Dziedzice. W skład jej obszaru funkcjonalnego wchodzi gminy: Kozy, Wilkowice, Bestwina, Jaworze, Jasienica, Buczkowice, Wilamowice i Łodygowice. Żywiec i Cieszyn są Lokalnymi ośrodkami rozwoju. Jednocześnie dużą część subregionu stanowią obszary skrajnie peryferyjne w szczególności pod względem dostępności transportowej do centrum ośrodka wojewódzkiego i ośrodków subregionalnych, a co za tym idzie do szerokiej gamy usług publicznych świadczonych

przez te ośrodki. Jednocześnie, biorąc pod uwagę poziomy syntetyczny wskaźnik oraz fakt, że większość gmin w tym subregionie to gminy wiejskie, dostęp do usług opieki nad dziećmi do lat 3 jest bardzo ograniczony. Koncentruje się on w miastach i kilku gminach ich bezpośredniego otoczenia funkcjonalnego.

Należy jednak zauważyć, że Strategia Regionalnych Inwestycji Terytorialnych Subregionu Południowego Województwa Śląskiego realizowana w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 nie zdiagnozowała potrzeby wsparcia dostępu do usług opieki nad dziećmi do lat 3 w ramach tych inwestycji, stąd Instytucja Zarządzająca RPO WSL 2-14-2020 nie przeznaczyła środków (w uzgodnieniu z Subregionem) na interwencję w tym obszarze tematycznym.

Spis tabel

Tabela 1 Różnice pomiędzy żłobkiem i klubem dziecięcym. Opracowanie własne na podstawie Ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz.U. 2011 Nr 45 poz. 235).

Tabela 2 Liczba dziennych opiekunów w poszczególnych gminach. Źródło: opracowanie własne na podstawie rejestru MPiPS: <https://empatia.mpips.gov.pl/>.

Tabela 3 Wykaz gmin w których brak instytucjonalnych form opieki w podziale na subregiony w 2014 roku. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS.

Tabela 4 Instytucjonalne formy opieki oraz miejsca, powstałe w województwie śląskim w wyniku wsparcia w ramach Działania 1.5 PO KL 2007-2013. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS.

Tabela 5 Wykaz gmin wspartych w ramach Programów MALUCH 2011-2014, poprzez utworzenie instytucjonalnej formy opieki lub dodatkowych miejsc. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS.

Tabela 6 Spadek procentowy liczby dzieci do 2024 w poszczególnych gminach. Źródło: opracowanie własne.

Tabela 7 Dostępność czasowa do usług do opieki nad dziećmi do lat 3 w Subregionie Południowym. Źródło: opracowanie własne na podstawie modelu opracowanego przez Regionalne Centrum Analiz Strategicznych.

Tabela 8 Dostępność czasowa do usług do opieki nad dziećmi do lat 3 w Subregionie Północnym. Źródło: opracowanie własne na podstawie modelu opracowanego przez Regionalne Centrum Analiz Strategicznych.

Tabela 9 Dostępność czasowa do usług do opieki nad dziećmi do lat 3 w Subregionie Zachodnim. Źródło: opracowanie własne na podstawie modelu opracowanego przez Regionalne Centrum Analiz Strategicznych.

Tabela 10 Dostępność czasowa do usług do opieki nad dziećmi do lat 3 w Subregionie Centralnym. Źródło: opracowanie własne na podstawie modelu opracowanego przez Regionalne Centrum Analiz Strategicznych.

Tabela 11 Syntetyczny wskaźnik dostępności usług opieki nad dziećmi do lat 3 w subregionie południowym

Tabela 12 Syntetyczny wskaźnik dostępności usług opieki nad dziećmi do lat 3 w subregionie północnym

Tabela 13 Syntetyczny wskaźnik dostępności usług opieki nad dziećmi do lat 3 w subregionie zachodnim

Tabela 14 Syntetyczny wskaźnik dostępności usług opieki nad dziećmi do lat 3 w subregionie centralnym

Spis map

Mapa 1 Liczba miejsc w placówkach opieki nad dziećmi do lat 3 w gminach województwa śląskiego. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS stan na luty 2015rok.

Mapa 2 Natężenie Występowania żłobków w województwie śląskim na podstawie ich lokalizacji oraz liczby miejsc w nich. Źródło: opracowanie własne.

Mapa 3 Gminy, w których powstały instytucjonalne formy opieki w ramach Działania 1.5 PO KL 2007-2013. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS.

Mapa 4 Procent zaspokojenia zapotrzebowania w gminach województwa śląskiego. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS.

Mapa 5 Dostępność czasowa do usług do opieki nad dziećmi do lat 3 w Subregionie Południowym. Źródło: opracowanie własne na podstawie modelu opracowanego przez Regionalne Centrum Analiz Strategicznych.

Mapa 6 Dostępność czasowa do usług do opieki nad dziećmi do lat 3 w Subregionie Północnym. Źródło: opracowanie własne na podstawie modelu opracowanego przez Regionalne Centrum Analiz Strategicznych.

Mapa 7 Dostępność czasowa do usług do opieki nad dziećmi do lat 3 w Subregionie Zachodnim. Źródło: opracowanie własne na podstawie modelu opracowanego przez Regionalne Centrum Analiz Strategicznych.

Mapa 8 Dostępność czasowa do usług do opieki nad dziećmi do lat 3 w Subregionie Centralnym. Źródło: opracowanie własne na podstawie modelu opracowanego przez Regionalne Centrum Analiz Strategicznych.

Mapa 9 Klasyfikacja rozwoju demograficznego gmin Webba na podstawie danych z lat 2011 – 2013. Źródło: Opracowanie własne

Mapa 10 Syntetyczny wskaźnik zapotrzebowania na usługi opieki nad dziećmi do lat 3 w gminach województwa śląskiego. Źródło: opracowanie własne.

Spis wykresów

Wykres 1 Struktura żłobków, klubów dziecięcych oraz oddziałów żłobkowych w województwie śląskim w 2014 roku. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 2 Odsetek dzieci objętych opieką w subregionach i w całym województwie śląskim w 2014 roku. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 3 Struktura podmiotów oraz miejsca opieki nad dziećmi do lat 3 w subregionach w 2013 roku. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 4 Struktura podmiotów oraz miejsca opieki nad dziećmi do lat 3 w subregionach w 2014 roku. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 5 Liczba dzieci w wieku 0-3 w latach 2013-2024 oraz liczba miejsc w placówkach opieki nad dziećmi do lat 3. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz <http://www.prognozademograficzna.ore.edu.pl>

Wykres 6 Prognoza dzieci w wieku 0-3 w subregionach do 2024 roku. Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.prognozademograficzna.ore.edu.pl>

Wykres 7 Zapotrzebowanie na miejsca opieki w przeliczeniu na 1000 dzieci w subregionach. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 8 Udział niezaspokojonego zapotrzebowania zgłoszonego przez gminy w subregionach do określonego na podstawie liczby dzieci do lat 3 w subregionach. Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań gminnych z wykonywania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 (OP-3) dla MPiPSu.

Wykres 9 Wskaźnik G w Subregionie Północnym w 2015 roku. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MF.

Wykres 10 Wskaźnik G w Subregionie Południowym w 2015 roku. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MF.

Wykres 11 Wskaźnik G w Subregionie Centralnym w 2015 roku. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MF.

Wykres 12 Wskaźnik G w Subregionie Zachodnim w 2015 roku. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MF.